הלכה · ראשונים

פסקי חלה

רבנו שלמה אבן אדרת [הרשב"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פסקי חלה

רבנו שלמה אבן אדרת [הרשב"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פסקי-חלה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

שער א 4
שער ב 14
שער ג 24
שער ד 26

שער א

א אבאר איזו עיסה חייבת בחלה. ב. אבאר כמה שיעור עיסה שחייבת בחלה. אין חייבין בחלה אלא חמשת המינין בלבד, דתנן בפרק קמא דחלה (מ"א): חמשה דברים חייבין בחלה החטין והשעורין והכוסמין ושבולת שועל ושפון הרי אלו חייבין בחלה. וגרסינן עלה בירושלמי (פ"א, ה"א) אי כתב (במדבר טו, יט) והיה באכלכם לחם הארץ הייתי אומר כל הדברים יהיו חייבין בחלה, תלמוד לומר מלחם ולא כל לחם. אי מלחם אין לי אלא חטים ושעורין בלבד, [כוסמין ושבולת שועל ושיפון מנין] תלמוד לומר (שם) ראשית עריסותיכם ריבה, וריבה את הכל, ר' יוסי בשם ר' שמעון בן לקיש בשם ר' ישמעאל אומר נאמר לחם בפסח (דברים טז, ג) ונאמר לחם בחלה מה לחם שנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, אף לחם האמור בחלה דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ. בדקו ומצאו ואין לך דבר בא לידי מצה וחמץ אלא חמשת המינין בלבד, ושאר כל הדברים אינן באין לידי חמץ ומצה אלא לידי סרחון. ר' שמואל בר נחמן שמע כולהון מן הדין קרייה (ישעיה כח, כה) ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו, ושם חטה אלו החטין, שורה זו שבולת שועל, ולמה נקרא שמה שורה שהיא עשויה כשורה, שעורה אלו השעורין, נסמן זה השפון, וכוסמת אלו הכוסמין, גבולתו עד כאן גבולו של לחם, והקשו שם על הא דר' שמואל בר נחמן ולמדין מן הקבלה, והשיבו אמר ר' סימון מאי דכתיב (שם שם, כו) ויסרו למשפט אלהיו יורנו כמי שהוא דבר תורה .

ב חמשה מינין אלו אפילו זכה בהן מן ההפקר אף על פי שפטור מן המעשר, וכדתנן (מעשרות פ"א, מ"א) כלל אמרו במעשרות כל שהוא אוכל ונשמר וגדולו מן הארץ חייב במעשרות, ונשמר לאפוקי הפקר, אפילו כן חייבין בחלה דתנן בראשון של מסכת חלה (מ"ג): אלו חייבין בחלה ופטורין מן המעשרות הלקט והשכחה והפאה וההפקר. וביר ושלמי (שם, ה"ג) ילפינן לה דכתיב (דברים יד, כט) ובא הלוי (אשר) [כי] אין לו חלק ונחלה עמך. דגרסינן התם מנין שהן חייבין בחלה ופטורין מן המעשר, ר' יוחנן בשם ר' ינאי זה אחד משלשה מקריות שהן מחווירין בתורה ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך מה שיש לך ואין לו את חייב ליתן לו, יצא הפקר שידך וידו שוין בו, היא לקט ושכחה היא פאה היא הפקר, כלומר אבל בחלה כתיב (במדבר טו, יט) והיה באכלכם מלחם הארץ, מאיזה לחם שיהיה אפילו של הפקר ולקט ושכחה ופאה. וכן תבואה שלא הביאה שליש אף על פי שפטורה מן המעשר דכתיב (דברים יד, כב) תבואת זרעך שהוא נזרע ומצמיח, יצא קודם שהביאה שליש שאינה צומחת, וכתיב (ויקרא כה, כא) ועשת את התבואה לשלש השנים, ודרשינן מינה (ראש השנה יג, א)

לשליש, ואפילו הכי חייבת בחלה, דתנן (מ"ג): אלו חייבין בחלה ופטורין מן המעשרות תבואה שלא הביאה שליש ר' אליעזר אומר תבואה שלא הביאה שליש פטורה מן החלה. וקיימא לן כתנא קמא.

ג ירושלמי (פ"א הלכה ג): מה טעמן דרבנן נאמר (דברים טז, ג) לחם בפסח ונאמר (במדבר טו, יט) לחם בחלה מה לחם האמור בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ אף לחם שנאמר בחלה דבר שבא לידי מצה וחמץ, מה טעמיה דר' אליעזר כתרומת (ה)גורן כן תרימו אותה (שם שם, כ) מה תרומת הגורן מפירות [שהביאו שליש אף זו מפירות שהביאו שליש, ולית ליה לרבי אליעזר] לחם לחם אשכח תני בשם ר' אליעזר אינה חייבת בחלה ואין אדם יוצא ידי חובתו בפסח עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש ובכל שאר המשקין חייבת בחלה. דתנן (פ"ב, מ"ב): עיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה, ואף על פי שלמדו לחם שנאמר בחלה מלחם שנאמר בפסח ואלו לחם שנאמר בפסח אינו בא לידי חימוץ כשנילושה במי פירות לבד שאין מי פירות מחמיצין, מסתברא שלא למדו מלחם שנאמר בפסח אלא המינין הבאין לידי מצה וחמץ, ואפילו בפסח היו יוצאין בה אלא שהיא מצה עשירה ובעינן לחם עוני וליכא ובין שעשאה לאפותה בתנור בין באילפס, בין הרתיח ולבסוף הדביק בין הדביק ולבסוף הרתיח חייבת בחלה. והא דתנן בראשון של מסכת חלה (מ"ד): הסופגנין והדובשנין והאסקריטון וחלת המשרת והמדומע פטורין מן החלה, פליגי בה ריש לקיש ור' יוחנן בפסחים בפרק כל שעה (לז, א), דאמרינן התם ריש לקיש אומר הללו מעשה אילפס הן, כלומר שאין לחם אלא האפוי בתנור או כעין תנור שהרתיח ולבסוף הדביק אבל הדביק ולבסוף הרתיח אין זה כעין תנור ואין קרוי לחם ופטורין מן החלה, ור' יוחנן סבר אפילו מעשה אילפס חייבין בחלה אלא הללו שעשאן בחמה. ובירושלמי (פ"א, ה"ג) העמידו מחלוקתן בשהאור מהלך תחתיו, דריש לקיש סבר כל שהאור מהלך תחתיו כאילפס אינו לחם שאין זה כעין תנור, ור' יוחנן סבר אף על פי שהאור מהלך תחתיו הרי זה לחם כל שנעשה על ידי האור הרי זה כעין תנור, וקיימא לן כר' יוחנן מדלא מני הא מהני תלת דמני בריש פרק החולץ (יבמות לז, א) דהלכתא בהו כריש לקיש לגבי ר' יוחנן וכן פסק הרב אלפסי ורבי אחא משבחא ז"ל (שאלתות פרשת צו פי' עז) וכן בתוספות (פסחים לז, ב) .

ד הלש עיסתו לעשותה סופגנין בחמה ונמלך ואפה בתנור או שעשאה לאפותה ונמלך ועשאה סופגנין חייבת בחלה דתנן (פ"א, מ"ה): עיסה שתחלתה וסופה סופגנין פטורה מן החלה תחלתה עיסה וסופה סופגנין חייבת בחלה, שמעינן מהכא דאף על גב דגלגולה ובלילתה קשה כל שעשאה לדעת סופגנין ועשאה סופגנין פטורה, ואין אומרין בכי הא

משעת גלגול נתחייבה בחלה וכן עיקר. ותדע לך דגרסינן בכיצד מברכין (ברכות לז, ב לח, א) תני ר' חייא לחם העשוי לכותח פטור מן החלה, ואקשי והא תני חייב, ומשני התם כדקתני טעמיה ר' יהודה אומר מעשיה מוכיחין עליה עשאה כעבין חייבת בחלה לימודים פטורה. ופירש שם ר"ש ז"ל לחם העשוי לכותח אין אופין אותו בתנור אלא בחמה, אלמא אף על פי שגלגלו ועשאו כלחם כיון שעשאן בחמה ליפטר. פירש ר' שמשון ז"ל (פ"א, מ"ה) דאפילו כעבין לא מחייב אלא כשנטל ממנה חררה שאין בה שיעור ואפאה ואכיל, דאיכא למגזר דילמא מימלך אכולה עיסה, מה שאין כן כשעשאה לימודים שאין דרכו לימלך, והיינו דאמרינן מעשיה מוכחין עליה, ולעולם כל שעשאה כולה לכותח אפילו כעבין פטורה, ויש אומרין אפילו לא ניטל ממנה לחררה כלום אלא כל שעשאה כעבין פעמים שהוא נמלך ועושה אותה לאכילתו.

ה ועניין זה אמרו בירושלמי (פ"א, ה"ה) גבי עיסת הכלבים דגרסינן התם, אי זו עיסת הכלבים ר' שמעון בן לקיש אמר כל שערב בה מורסן, מתניתא אמרה כן בזמן שהרועים אוכלין ממנה ר' יוחנן אמר כל שעשאה כעבין ותני כל שעשאה כעבין חייבת לימודים פטורה, כלומר אם עשאה כעבין הרועים אוכלין ממנה קרינן לה, לפי שכל העשויה כן פעמים שהרועים נמלכין ועושין אותה לעצמן לאכול ממנה. ותניא בתוספתא (פ"א הלכה ה) עיסת הכלבים מעצמה ניכרת עשאה ככרין חייבת לימודין פטורה.

ו וגרסינן בירושלמי (פ"א, ה"ד): חדא איתת שאלה לר' מונא בגין דאנא בעי מעבד איסתי אטרי מהו דינסבנה ותהא פטורה מן החלה, אמר לה למה לא. אתא שאיל לאבויי אמר ליה אסיר שמא תימלך לעשותה עיסה. ופירוש איסתי כמו עיסתי ושאלה לר' מונא בגין שעשאה לאיטרי שהוא כעין אסקריטין מהו ליקח ממנה מעט לאפותה בתנור בלא חלה כל שלא נטול כדי חיוב חלה, ואמר לה ולמה לא, כלומר מותר, וכשבא אצל אביו ושאל אמר לו אסור שמא תמלך ותעשה כל העיסה בתנור ונמצאת חייבת למפרע , וכדתנן תחלתה סופגנין וסופה עיסה חייבת.

ז ירושלמי (שם, ה"ג): אמר ר' יוחנן כל שהאור מהלך תחתיו חייב בחלה ואומרין עליו המוציא לחם מן הארץ ואדם יוצא ידי חובתו בפסח ר' שמעון בן לקיש אמר כל שהאור מהלך תחתיו [אינו] חייב בחלה ואין אומרין עליו המוציא ואין אדם יוצא ידי חובתו בפסח, אמר ליה ר' יוחנן ובלבד על ידי משקה. מתניתא פליגי על ר' יוחנן הסופגנין והדובשין והאסקריטין וחלת המסרת והמדומע פטורין מן החלה פתר לה בסופגנין העשויין בחמה. ותני כן יוצאין בסופגנין שנעשו באור [ואין יוצאין בסופגנין שנעשו בחמה. יוצאין בסופגנין שנעשו באור], לית הדא פליגא על ר' שמעון בן לקיש פתר לה

כשהיה האור מהלך מן הצד. ונראה מכאן דמודה ר' יוחנן לר' שמעון בן לקיש במה שנעשה על ידי משקין שאינו קרוי לחם. ומיהו ודאי אפילו לדעת בני מערבא לא אמרו אלא במה שגמר אפייתו או בישולו על ידי משקין כסופגנין והדובשנין (שמסופגנין) [שמטוגנין] באילפס בשמן ודבש, אבל בשאין גמר מלאכתן במשקה לחם הוא לכל דבר.

ח ותדע לך דחלוט ואשישה לולי שהיא מצה עשירה יוצאין בה בפסח, ואף על גב דנעשה על ידי שני תנורין לחם הוא, דר' יוחנן וריש לקיש לית להו דר' יהודה דאמר אין לחם אלא האפוי בתנור אחד, כדאיתא התם בפרק כל שעה (פסחים לז, א-ב) ואנן נמי לא קיימא לן כותיה, וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בהלכות, והביא ראיה מהא דגרסינן ביבמות פרק החולץ (יבמות מ, א) האי חלוט (ואשישה) דקאמרינן מצה הוא למאי הלכתא אמר רבינא לומר שאדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, אלמא אף על גב דחלטה מעיקרא כיון דהדר אפייה בתנור או באילפס לחם איקרי ואדם יוצא ידי חובתו בפסח. ומכל מקום לפי זה אותן אסקריטין שאנו קורין קרפיי"ש ורושאול"ש שגמר אפייתן באילפס על ידי שמן אין חייבין בחלה ואין מברכין עליה המוציא. ואין נראה כן מדתניא ומייתי לה בפרק כיצד מברכין (ברכות לז, ב) וכן במנחות (עה, ב) היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר שהחיינו נטלן לאוכלן אומר עליהם המוציא לחם מן הארץ, וקא פסיק ותני לא שנא מנחת סולת ולא שנא מנחת מאפה לא שנא מנחת מרחשת ולא שנא מנחת מחבת אף על פי שמטוגנת בשמן. על [כן] פירש רבנו יעקב ז"ל דלא נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש אלא בדבר שבלילתו רכה דר' יוחנן סבר דאפייתו באלפס עושהו לחם וחייב בחלה ומברכין עליו המוציא ובלבד שלא על ידי משקין, וריש לקיש סבר תנור עושהו לחם ולא אלפס אבל דבר שבלילתו קשה מודו כולי עלמא שחייב בחלה ומברכין עליו המוציא ואפילו נעשה על ידי משקין. ולפיכך רשאול"ש ופרטול"ש וקרפיי"ש כולן חייבין בחלה ומברכין עליהן המוציא דתוריתא דנהמא אית בהו, אבל ורמיאל"ש אין מברכין עליהן המוציא דלית להו תוריתא דנהמא. ולפי מה שכתבנו למעלה אף הן פטורין מן החלה ואף על פי שבלילתן קשה הואיל וגלגל עיסתן מתחילה לעשותם כן והרי אלו כסופגנין ודובשנין שמתחילתן נעשו על דעת כן ופטורין, וכן דעת רבנו שמשון ז"ל (פ"א, מ"ה) וכן נראה עיקר. אף על פי שרבנו יעקב ז"ל חולק בדבר לומר שכל שבלילתו קשה משעת גלגול מתחייבת בחלה. וכבר כתבנו למעלה ראיות מכריעות לפטור, מלחם העשוי לכותח ומסופגנין ועיקר.

ט גרסינן בפרק כיצד מברכין (ברכות לז, ב): כי אתא רבין אמר ר' יוחנן טרוקנין חייבת בחלה, מאי טרוקנין כובא דארעא, מר זוטרא קבע עליה ומברך עליה המוציא ושלש

ברכות, אמר מר בר רב אשי ואדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח מאי טעמא לחם עוני קרי בהו. פירוש כובא דארעא לחם שאופין אותו על גבי קרקע.

י העושה עיסה להאכילה לחיה ולעופות פטור מן החלה. דגרסינן בספרי זוטא ראשית עריסותיכם (במדבר טו, כא) שלכם חייבת בחלה ושל חיה אינה חייבת, ותנן (פ"א, מ"ח): עיסת הכלבים בזמן שהרועין אוכלין ממנה חייבת בחלה ומערבין בה ומברכין עליה ונעשית ביום טוב ויוצא בה אדם ידי חובתו בפסח, ואם אין הרועים אוכלין ממנה אינה חייבת בחלה ואין מערבין (עליה) [בה] ואין מזמנין עליה ואין משתתפין בה ואין מברכין עליה ואינה נעשית ביום טוב ואין אדם יוצא ידי חובתו בפסח. ונראה דטעמא דמילתא משום טעמא דאיתמר בספרי, והכי נמי פירשו בירושלמי (פ"א, ה"ה) דגרסינן התם ר' בא בשם שמואל אפילו עשאה קלוסקין והא תנינן אם [אין] הרועים אוכלין ממנה [תפתר שעשאה משעה ראשונה שלא יאכלו הרועים ממנה]. אבל בירושלמי פירשו עוד בזמן שאין הרועים אוכלין ממנה כל שערב בה מורסן, כלומר דפעמים מערבין בה כל כך שאינה ראויה לרועים, אבל אי אפשר לפרש אפילו לדברי הירושלמי שכל שיש בה מורסן אינה חייבת בחלה, שהרי שנינו (פ"ב, מ"ו) חמשת רבעים קמח חייבין בחלה הם ושאורן וסובן ומורסן, אי נמי יש לפרש שערב בתוכה מורסן לאחר שנטל מתוכה לפי שאין דרך בני אדם ואפילו העני לעשות כן, וכדתנן (שם) נטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורין. שנינו בפרק ראשון (מ"ו): המעיסה בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין החליטה בית שמאי מחייבין ובית הלל פוטרין. ותניא בפרק כל שעה (פסחים לז, ב) המעיסה קמח על גבי מגלושין החליטה מגלושין על גבי קמח, ואיקשו התם [מאי שנא המעיסה] ומאי שנא החליטה ופריקו אמר רב יהודה ואיתימא ר' יהושע בן לוי כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו, כלומר דמאן דמחייב בזו מחייב בזו, ותברא מי ששנא זו לא שנא זו.

יא וגרסינן בירושלמי פרק קמא דחלה (ה"ד): ר' אמי בשם ר' יוחנן על הדבר הזה הלכתי אצל ר' (יושייא) [הושעיא רובה] לקיסרין ואמר לי שני תלמידי חכמים (שאינו) [שנו אותה], וחכמים אומרין לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא הנאפה בתנור חייב באלפס ובקדרה פטור. ופירוש מגלושין מים חמין לתוך קמח. ולענין פסק הלכה אלו ואלו לפטור וכל שגמר מלאכתן כן, וכדתניא בפרק כל שעה (פסחים שם) יכול יהיו המעיסה והחליטה חייבין, תלמוד לומר לחם, ר' יהודה אומר אין לחם אלא האפוי בתנור, [ואם אפוים אחר כך בין בתנור] בין באלפס בין על גבי קרקע חייבין בחלה ו[כ]דקיימא לן כר' יוחנן דמחייב. והא דקתני באידך ברייתא התם וחכמים אומרים אחד זה ואחד

זה עשאן באילפס פטורין בתנור חייבין, והיא דמייתו בירושלמי שכתבנו, (אי) [הא] אותביניה התם לר' יוחנן מניה ואוקימנא כתנאי, דהיינו דר' יהודה דאידך ברייתא ותנא קמא דאתי דידיה אקשי התם ר' יהודה היינו תנא קמא אלא לאו מעשה אילפס איכא ביניהו דתנא קמא סבר חייבין ור' יהודה סבר פטורין.

יב ירושלמי (פ"א, ה"ד): קמח קלי שעשאו בצק חייב ר' יוסי בשם ר' יוחנן והוא שאפיין. ב. גרסינן בעירובין פרק כיצד משתתפין (עירובין פ"ג, א-ב): תנו רבנן ראשית עריסותיכם (במדבר טו, כ) כדי עיסת מדבר וכמה עיסת מדבר והעומר עשירית האיפה הוא (שמות טז, לו) מכאן אמרו שבעת רבעים ועוד קמח חייבין שש לירושלמית וחמש לצפורית. ושיעור ועוד היינו ביצה , לפי שהעומר שהיא עיסת מדבר עשירית האיפה היא ואיפה שלש סאין וסאה ששה קבין נמצאת האיפה י"ח קבין והקב ארבע לוגין דהיינו ששה רובעי קב בחמש וביצה וחומש ביצה , וכן קבה מלוגנאה לפסחא דאתקין רב וכן לחלה. והא אנן תנן (פ"ב, מ"ו) חמשת רבעים קמח חייבין בחלה קבה מלוגנאה נמי קאי אהאי שיעורא.

יג שיעור זה לכל עיסה שבחמשת המינין, דמתניתין סתמתא קתני לה [ולא] חלקו בין חטין לשאר המינין ולא בין היפות שבהן לרעות שבהן. אבל בברייתא נחלקו בדבר זה דגרסינן בפרק אלו עוברין (פסחים מח, א) גמרא כיצד מפרישין עיסה בטומאה, וכמה שיעור עיסה, ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר בחטין קבין ובשעורין שלשת קבין, ר' נתן אומר משום ר' אליעזר חלוף הדברים, והא תניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר בחטין שלשה קבין ובשעורין ארבע קבין, לא קשיא הא בחוסיכתא הא במעליותא, ולא קיימא לן כחד מיניהו לגבי תנא דמתניתין דמסכת חלה וחכמים דמסכת עדיות (פ"א, מ"ב) דלא חלקו כלל, אלא שאני תמה כי אמרו שם כמה שיעור עיסה האיך לא הביאו מתניתין דחלה ומתניתין דעדיות ובריתא דכיצד משתתפין. שנינו בפרק שני של מסכת חלה (מ"ו): חמשת רבעים קמח חייבין בחלה הן ושאורן [וסובן] ומורסנן חמשת רבעים חייבים ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורין. הן ושאורן וסובן ומורסנן [חמשת] רבעין חייבין. כלומר שהכל מצטרף לשיעור חמשת הרבעין כל שלא ניטלו מתוכן, ופירשו בירושלמי (פ"ב ה"ג) אמר ר' יוחנן דרך עיסה שנו כל שלא ניטל מורסן מתוכן זו דרך עיסה, ואמרו בפרק כלל גדול (שבת עו, ב) שכן עני אוכל פתו עיסה בלוסה, אבל ניטל מורסנן וחזר לתוכן אין זו דרך עיסה. ומיהו דוקא להצטרף הוא שאין מורסן וסובן מצטרפין לחמשת רבעים אחר שניטלו מהם, אבל יש בלא הן חמשה רבעין חייבין ובלבד שיהא ראוי לאכילה כל שכיוצא בהן

אוכלין אפילו הרועים שזו היא עיסת הכלבים שהרועים אוכלים ממנה, כמה שפירשו עליה בירושלמי כמו שכתבנו למעלה. שנינו (פ"א, מ"א): חמשה דברים חייבין בחלה החטין והשעורין והכוסמין ושבולת שועל והשיפון הרי אלו חייבין בחלה ומצטרפין זה עם זה. ודוקא בשבללן ועשה מהן עיסה אחת, אבל גלגל כל אחד בפני עצמו אף על פי שהקיפן זה אצל זה אחר כך אין כולם מצטרפין, שאין כולן מין אחד אלא כל אחד מצטרף זה עם (זה) מינו ולא עם שלא במינו. דתנן בפרק בתרא דחלה (מ"א-ב): שתי נשים שעשו שני קבין ונגעו זה בזה אפילו הן ממין אחד פטורין, בזמן שהן של אשה אחת מין במינו חייב ושלא במינו פטור, איזהו מין במינו החטים אינן מצטרפים עם הכל אלא עם הכוסמין, השעורין מצטרפות עם הכל [חוץ] מן החטים, ושאר מינין מצטרפים זה עם זה, והא דקתני שהכוסמין והחטים מין אחד וכן השעורים עם שאר המינין לענין חלה בלבד אמרו ולא לענין כלאים כמו שיתבאר למטה.

יד ובירושלמי (ה"א) [הקשו מתניתין] דפרק קמא אמתניתין דפרק בתרא (ומתני) [ומשני] להו, דגרסינן התם תמן תנינן אי זהו מין במינו החטים אינן מצטרפין עם הכל אלא עם הכוסמין והשעורין מצטרפין עם הכל חוץ מן החטים, ר' יוסי אומר לה סתם ר' יונה בשם רבי יוחנן תמן בנשוך וכאן בבלול, תני ר' חייא כן וכולן שבללן תבואה קמחים ובצקות מצטרפין. [עירס] ראשי עסיות א"ר יוסי וההן נשוך לא [כמעורס] הוא [את אמר] אינו מצטרף [והכא אינו מצטרף] . ופירוש הירושלמי הכי שהקשו מתני' דפרקא קמא דקתני וכולן מצטרפין אמתניתין דפרקא בתרא דאין מצטרפין אלא מין במינו. ופריק ר' יונה משמיה דר' יוחנן דמתניתין דפרק קמא דוקא בשבללן יפה זה עם זה ועשה מכולן עיסה אחת וכדתני ר' חייא כולן שבללן זה עם זה בתבואה או בקמח ועירסם לאחר מכאן או בציקות דלאחר שעירס זה לעצמו וזה לעצמו חזר ובללן בצקן יחד וערסן וערבן יפה יחד. אבל מתניתין דפרק בתרא בשלא בללן אלא שעירסן זה לעצמו וזה לעצמו ואחר כך הקיפן זה לזה, ואף על פי שנושכין בציקן זה את זה אין מצטרפין אלא מין עם מינו בלבד, ושאלו אם עירס יפה ראשי העיסה זה עם זה מהו מי הוי כבלול או לא, והדר ר' יוסה דלא דאף שנושכין בציקם זה את זה עד שאם יפריד זה מזה ישאר בזה ואפילו הכי אמרו שאינן [מצטרפין]. ואיכא למידק שכאן עשו הכוסמין מין החטים ומין השעורים, ואלו בפרק כל שעה (פסחים לה, א) אמרו כוסמין מין חטים שבולת שועל ושיפון מין שעורים דמשמע הני מין שעורים אבל לא הכוסמין, תירץ רבנו שמשון ז"ל (ריש כלאים) דהתם הכי קאמר כוסמין אף מין חטים אבל שיבולת שועל ושיפון מין שעורים ולא מין חטים.

טו תוספתא במסכת חלה (פ"ב, ה"ג): קב חטים וקב שעורים וקב כוסמין הרי אלו מצטרפין, כשהוא תורם תורם מכל אחד ואחד שאין תורמין ממין על שאינו מינו, חצי קב חטים וחצי קב שעורים וחצי קב כוסמין נוטל מן הכוסמין. ופירש ר' שמשון ז"ל (שם) רישא וסופא כשהכוסמין באמצע שהכוסמין מצטרפין עם החטים ועם השעורים, והילכך רישא ביש בכל אחד קב מצטרפים לחייב החטים בלא השעורין והשעורין בלא החטים, ותורם מכל אחד ואחד שאין תורמין ממין על שאינו מינו כולו כל שכן זה עם זה, והחטים והכוסמין כלאים זה עם זה וכן השעורים והכוסמין. דתנן בפרקא קמא דכלאים (מ"א) החטים והזונין [אינן] כלאים זה בזה, השעורין ושבולת שועל הכוסמין והשיפון אינן כלאים זה בזה, כלומר כל זוג וזוג מאלו האחד עם בן זוגו, אבל אחד מזוג זה עם (זה) אחד מן הזוג האחר כלאים זה בזה. וכדאיתמר עלה בירושלמי (כלאים פ"א, ה"א) ר' יוסי בשם ר' יוחנן כולהון זוגות זוגות. וסופא דתוספתא דליכא אלא חצי קב בכל אחד וליכא שיעורא עד שיצטרפו שלשתן, נמצא הכוסמין שהן באמצע שניהם מצטרפין עמהן לחייבן והרי הן חייבין, אבל חטים ושעורים דאין מצטרפין זה עם זה פטורין, הילכך נוטל מן הכוסמין לבדו ולא מן החטים ושעורין.

טז ונראה היה לי דברישא אפילו היה השעורין באמצע כן, ואע"פ שהחטין אינן מצטרפין לחיוב חלה הואיל והשעורין המפסיקין באמצע חייבין בחלה מיהא, וה"ל כאותה ששנינו בפרק רביעי של חלה (מ"ג) שני קבין וקב אורז או קב תרומה באמצע אינן מצטרפין דבר שנטלה חלתו באמצעותן מצטרפין שכבר נתחייב בחלה. ובירושלמי (פ"ד, ה"ב) נמי אמרינן קב מין אחר מצטרפין, ורחוק הוא לומר שמשנתינו דוקא במין אחד ממש כגון שני קבין חטים או שני קבין שעורין. ומיהו ודאי בירושלמי אמרו כן בפרק האחרון של חלה (שם), דגרסינן התם לא אמר אלא קב חטים וקב שעורים וקב כוסמין באמצע ר' אבון ב"ר חייא אמר ר' חנניה חביריהון דרבנין בעו מה בין כוסמין באמצע מה בין שעורין באמצע, ר' בון בשם רבנין דקסרין אין הכוסמין מצטרף עם החטין מפני שהוא מינו אלא שהוא מדמי לו מכיון שהוא רחוק ממנו אינו מדמי לו ע"כ, אלמא משמע דדוקא בכוסמין באמצע משום מן החטים לגמרי ולא אמרו מצטרף אלא שהוא דומה בעיסתו. אבל מין אחד ממש דקב חטים וקב שעורין וקב חטים אף על פי שהשעורים באמצע אינן מפסיקין. שנינו בפרק רביעי (מ"ג): שני קבין וקב אורז או קב תרומה באמצע אינם מצטרפין, דבר שניטלה חלתו באמצע מצטרפין שכבר נתחייב בחלה.

יז ירושלמי (פ"ד ה"ב):קב אורז או קב תרומה אינן מצטרפין, קב הגוי אינן מצטרפין, קב מדומע אינו מצטרף, קב מין אחר (אינו) מצרף, קב אשה אחרת מצרף, קב שניטלה תרומתו מצרף, ר' בון בר' חייא בעי קב חלה מהו שיצרף, תניא ר' חלפתא בן שמואל קב הקדש מצרף קב חלה אינו מצרף, מה בין הקדש [ומה בין חלה, הקדש] ראוי הוא לפדותו ולחייבו חלה אינו ראוי לפדותה ולחייבה. שנינו בפרק שלישי (מ"ז): העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה (ואין) [ו]אדם יוצא ידי חובתו בפסח. פירוש אע"פ שהאורז אינו חייב בחלה דתנן (פ"א, מ"ד) אלו חייבין במעשרות ופטורין מן החלה האורז והדוחן והפרגין והשומשמין והקטניות, אם עשה עיסה מן האורז ועירב בתוכה מין חטים, אם יש בה טעם דגן, אף על פי שהאורז רבה על החטים ואין בחטים חמשת רבעים קמח כל שיש בכל העיסה חמשת רבעים חייבת בחלה, וכן פסק הרב רבנו משה ז"ל (הל' בכורים פ"ו, הי"א) כסתם משנה זו. ותנן נמי (פ"ג, מ"י): הנוטל שאור מעיסת חטים ונותן לתוך עיסת אורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ואם לאו פטורה אם כן למה אמרו הטבל אוסר כל שהוא [מין] במינו [ושלא במינו] בנותן טעם. [כלומר] כל שיש בה דגן ואפילו פחות מ[שיעור] אם יש בו בנותן טעם חייבת בחלה. אבל בירושלמי (פ"ג, ה"ה) אמרו מתניתין דלא כרבן שמעון בן גמליאל דרבן שמעון בן גמליאל אמר לעולם אינה חייבת בחלה עד שיהא בה דגן כשיעור, ר' יעקב בר אידי בשם ר' שמעון בן לקיש הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, וכן פסק הרב ר' אברהם ז"ל (שם בהשגות) והכין מסתברא כיון דפסקו כן בירושלמי. ועוד דלדידי קשיא לי, אם איתא דאפילו אורז מצטרף עם החטין לכשיעור כל שיש בו [טעם] דגן, אם כן למה הוצרך לשנות בריש פרק קמא (מ"א) על חמשת המינין החייבין בחלה ומצטרף זה עם זה, דהא על כרחן אית בה טעם אחד מן המינין שחייב בחלה, ואפילו היה זה כזה בצמצום וכל שכן שאי אפשר שלא ירבה מין על מין אחר, ואי אפשר לומר דהתם לחלה דאורייתא והכא לחלה דרבנן, דהא קתני ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, ומינה נמי דייקו בזבחים בפרק התערובת (זבחים עח, א) נותן טעם ברוב דאורייתא. אלא נראה דההיא מתניתין דפרקא קמא לרבן שמעון בן גמליאל נצרכה, ואיפשר דנקטי לה ככולי עלמא.

יח ומכל מקום בין לרבן שמעון בן גמליאל (נצרכה) לא בעינן שיהא רובן דגן. ובירושלמי עבדי לה פלוגתא, דגרסינן התם (שם) אמר ר' אילא בין כרבנין דהכא בין כרבנין דתמן עד שיהא רובן דגן וטעמא דגן, רב הונא אמר [טעמה דגן אף על פי שאין רובה דגן, מתנית' פליגי על רב הונא] עירב בה שאר המינין עד שיהא רובה דגן וטעמה דגן, פתר

לה במינין אחרים, מתניתין פליגא על ר' אילא אם [יש] בה טעם דגן חייבת בחלה בגין מתניתין הדא דבתרא טבל אוסר כל שהוא (מין) במינו ושלא במינו בנותן טעם, ר' יונה הוה מסמך לר' זעירא שמע קוליה דר' אילא יתיב מתני דר' חייא בשם ר' יוחנן טעמה אף על פי שאין רובה דגן [רבי יוסי בשם רבי יוחנן עד שיהא בה רובה דגן] וטעמיה דגן, אמר מחלפה הוא בידיה סימן הוא לן, ר' יוסי כרב הונא, אלמא מסקנא דשמעתא דבני מערבא כרב הונא דלא בעי רובה דגן אלא טעמה דגן. ור' אילא דהוה מתני משמיה דר' יסה משמיה דר' יוחנן רובה דגן ליתן[א] דמוחלפת היתה בידו. ועוד דבגמרין אמרינן הכי להדיא בזבחים בדם התערובת (עח, א). דגרסינן התם, גמרא דם שנתערב במים, אמר ר' שמעון בן לקיש הפגול והנותר והטמא שבללן זה עם זה ואכלן פטור, ואמרינן שמע מינה נותן טעם לאו דאורייתא, מתיב רבא העושה עיסה מן החטין ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ואע"ג דרובה אורז. והא דקאמר דרב הונא פתר מתניתין דקתני עירב בה שאר מינין עד שיהא רובה דגן וטעמא דגן בשאר מינין. נראה לי פירושו בשאר מינין שאינן חשובין לעשות מהן פת כדוחן כדעת מר עוקבא משמיה דשמואל בעירובין פרק חלון (עירובין פא, א). אי נמי שיש מינין הרבה בעירוביא, ונמי משאר המינין כדעת ר' חייא בר אשי משמיה דרב, דגרסינן התם אמר ר' זירא אמר שמואל מערבין בפת אורז ופת דוחן, אמר מר עוקבא לדידי מפרשא לי מיניה דמר [שמואל בפת אורז מערבין ובפת דוחן אין מערבין, אמר רב חייא בר אשי אמר רב מערבין בפת עדשים, איני והא ההיא דהואי בשני דמר] שמואל ושדיוה לכלבא ולא אכלה, ההוא דשאר מינין הויא, דכתיב (יחזקאל ד, ט) ואתה קח לך חטים ושעורים ופול ועדשים ודוחן וכוסמין ונתת אותם בכלי אחד. מכל מקום שמעינן דגן רוב דגן .

יט והא דקא מתרץ נמי אליבא דר' אילא מתניתין דקא תני אם יש בה טעם דגן ואמר בגין מתניתין דבתרא טבל אוסר כל שהוא (אי מין) במינו ושלא במינו בנותן טעם. נראה לי דהכי פירושא, אמר לך ר' אילא הא דקא תני רישא אם יש בה טעם דגן חייבת לאו דוקא אלא טעם דגן ורובה דגן, ולא קתני הכי אלא משום [ד]בעינן למתני אחריה משנת הנוטל שאור מעיסה של חטים ונותן לתוך עיסת האורז אם יש בה טעם דגן חייבת, ובההיא איצטריך למתני אם יש בה טעם דאתא לאשמועינן שהטבל אף על פי שאוסר במינו בכל שהוא אינו אוסר שלא במינו [אלא] בנותן טעם. ומיהו משמע שלא אמרו אלא עושה עיסה מאורז וחטים לפי שהאורז נגרר אחר החיטים [בלבד] , אבל שאר המינין אין נגררין אחר החטים (בלבד), וכדאמר ר' אילא בשם ריש לקיש בפרק קמא דמכלתין (ה"א) ולפי דברי ר' אילא דתמן אף מה שאמרו כאן פתר לה בשאר מינין,

פירושו בשאר מינין כגון אורז עם שאר המינין וכן חטים עם שא המינין חוץ מאורז עד שיהא בה טעם דגן ורובה דגן. והא דקתני אדם יוצא ידי חובתו בפסח ואסיקנא בגמרא ובדמערבאי דאפילו רובה אורז, נראה לי דוקא בשיש בה כזית דגן בכדי אכילת פרס ובשאכל מתערובתה אכילת פרס. ויש מרבותינו שאמרו כל שיש בה טעם דגן ואפילו פחות מכזית מכדי אכילת פרס, והראשון נראה לי עיקר.

כ תוספתא (פ"ב הל' א'): העושה עיסה מן החטים ומן האורז רבן שמעון בן גמליאל אומר אינה חייבת בחלה עד שיהא בדגן כשיעור ואין אדם יוצא ידי חובתו בפסח עד שיהא בה כשיעור.

שער ב

א ועוד אבאר בכלל זה ישראל שעשה עיסה פחות מכשיעור ונטל ממנה חלה אם יש לה דין חלה, וכן אם לאחר מכאן הוסיף עליה עד שהשלימה לכשיעור אם צריך ליטול ממנה חלה או נפטרת באותה חלה ראשונה.

ב גרסינן בפרק ראשית הגז בשחיטת חולין (קלה, א-ב): תניא בהמת שותפין חייבת בראשית הגז ור' אלעאי פוטר, ואמר מאי טעמא דר' אלעאי אמר קרא (דברים יח, ד) צאנך ולא של שותפות, ורבנן (ההוא) למעוטי שותפות גוי, אמר רבא ומודה רבי אלעאי בתרומה אף על גב דכתיב (שם) דגנך דידך אין שותפות לא כתב רחמנא (במדבר יח, כז) תרומתכם אלא דגנך למה לי למעוטי שותפות גוי. חלה אף על גב דכתיב (שם טו, כ) ראשית ואיכא למימר נילף ראשית ראשית מראשית הגז מה להלן דשותפות [לא] אף כאן דשותפות לא כתב רחמנא (שם) עריסותיכם, אלא טעמא דכתב רחמנא עריסותיכם הא לאו הכי הוה אמינא נילף ראשית ראשית מראשית הגז אדרבא נילף מתרומה, כלומר דכל היכא דאיכא קולא וחומרא לחומרא ילפינן. ופריק (אין) הכי נמי [אלא] עריסותיכם למה לי [כדי] עריסותיכם. אמר ר' חנינא מסורא ליתנהו להנהו כללי, דתניא בהמת השותפין חייבת במתנות ור' אלעאי פוטר מאי טעמא יליף נתינה נתינה מראשית הגז מה להלן דשותפות לא אף כאן דשותפות לא ואי סלקא דעתך בתרומה מחייב (עליה) [נילף] נתינה נתינה מתרומה, אלא שמע מינה בתרומה [נמי] פוטר, והא דכתב רחמנא תרומתכם לאו לרבויי שותפות אלא שדרך התורה ברוב המצות לדבר כן דרך כלל.

ג וגרסינן התם (קלו, ב) אמר רב נחמן בר יצחק האידנא נהוג עלמא כתלתא סבי, כר' אלעאי בראשית הגז, כר' יהודה בן בתירה בדברי תורה, כר' יאשיה בכלאים, ובודאי מדנהוג כר' אלעאי ושבקינן להו [לרבנן] אלמא הלכתא כוותיה, וכיון שכן אף בתרומה

וחלה [ומתנות] כן, דאי לא אבא דכולהו תרומה מינה הוה ילפינן לחומרא כדאמרן .ואם כן עיסת השותפין אפילו השותפין שותפין ישראלים פטורים מן החלה, ואפילו יש בשל כל אחד ואחד כדי שיעור וכל שכן שותפות דגוי, וליכא למימר דדוקא בראשית הגז הוא דהלכתא כותיה אבל בתרומה וחלה ומתנות לא, והיינו דאמרינן בפרק הזרוע (חולין קלב, ב) רבא קניס אטמא רב נחמן קניס גלימא ורב חסדא משמית כל כהנא דלא יהיב מתנתא, ואף על גב דכל הני בחוצה לארץ הוו ואילו לר' אלעאי דיליף נתינה נתינה מתרומה אף המתנות אינן נוהגות בחוץ לארץ כתרומה, לא היא דעל כרחך כיון דקיימא לן כר' אלעאי בראשית הגז אף במתנות חלה ותרומה כן, דאי אפשר לזכות שטרי לבי תרי דהא בהא תליא, דכולהו ילפינן נתינה מראשית הגז. ורב חסדא ורב נחמן ורבא בבבל היו שנהגו שם חכמים התרומה, מפני שהיו רגילין שם אנשי ארץ ישראל וכן עמון ומואב, וכל שהתרומה נוהגת שם אף המתנות כן ומדבריהם, אבל של שותפות (ש)אפילו בארץ פטורה אליבא דר' אלעאי וקיימא לן כוותיה והרי זו פטורה.

ד והא דתניא (גיטין מז, א. חולין קלה, ב) ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות טבל וחולין מעורבין זה בזה [דברי רבי], רבן שמעון בן גמליאל אומר של ישראל חייב ושל גוי פטור, ועד כאן לא פליגי אלא דמר סבר יש (לו) ברירה ומר סבר אין ברירה אבל דשותפות ואפילו דגוי חייבת וכדאמרינן התם, בפרק ראשית הגז מפרקינן להּ לבר מהלכתא. וראיתי לרב ר' משה ז"ל שפסקה בראשון של הלכות תרומות (ה"כ) ולא ידעתי למה, אלא שנראה מדבריו שהוא סבור ובכל מה שאמר ולא אפילו בראשית הגז בשל שותפות אלא לפטור ראשית הגז בחוצה לארץ בלבד, שכן כתב בפרק עשירי (מהל' בכורים ה"א) ואינה נוהגת אלא בארץ ישראל בלבד בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. ועוד כתב שם (ה"ד) השותפין חייבין בראשית הגז והוא שיהא בחלק כל אחד מהם כשיעור, אבל חמש צאן של שני שותפין בלבד פטורין, ובמתנות כתב בפרק תשיעי (ה"ז) בהמת השותפין חייבת שנאמר (דברים יח, ג) מאת זובחי הזבח, ועוד כתב שם (ה"א) ומצוה [זו] נוהגת תמיד בין (שלא) בפני הבית ובין [שלא] בפני הבית ובכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ עד כאן. ואיני יכול להלום השמועות על פי דרכו. וכן מה ששנינו בשלישי של חלה (מ"ה), העושה עיסה עם הנכרי אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה, דמשמע הא יש בה כשיעור חייבת, לדברי ר' אלעאי כולן פטורות ואפילו היו של שותפות ישראל כל שכן שהן משותפות עם גוי, ואין נראה לחלק אליבא דר' אלעאי בין יש בחלק אחד כשיעור ובין אין בו כשיעור , דהא תרומה אין לה שיעור ואפילו הכי היה פוטר ר' אלעאי של שותפות ישראל וכל שכן בשותפות עם גוי, וממנה אנו דנין לחלה. ורחוק

הוא בעיני לומר שכל המשניות שחייבו עיסת השותפין ואפילו דגוי מדרבנן בלבד אבל דבר תורה פטורה.

ה ואפשר לומר דמודה רבי אלעאי בחלה משום דליכא בחלה מיעוטא בהדיא כתרומה דכתוב בה דגנך ובראשית גז צאנך, ואף על גב דאיכא למילף ראשית מראשית הגז אי נמי מתרומה הא כתיב עריסותיכם [ב' פעמים] , ומעריסותיכם יתירה נמי שמעינן מינה כדי עריסותיכם, כדאמרינן במנחות פרק רבי ישמעאל (מנחות סז, א) תרי זמני עריסותיכם [כתיב] חד [עריסותיכם] כדי עריסותיכם [וחד עריסותיכם] ולא עיסת גוי ולא עיסת הקדש, והא דממעטינן עריסת הגוי היינו דוקא שלו אבל של שותפות אם יש בשל ישראל כשיעור חייבת. ועדיין לא נתיישב לי דהא במתנות לא מיעטו בהדיא, וכתיב (שם) מאת זובחי הזבח דמשמע אפילו של שותפות, ואפילו הכי ממעט רבי אלעאי משום דיליף נתינה נתינה מראשית הגז, ואם כן אף חלה נמי נילף נתינה נתינה מראשית הגז. מכל מקום הפרש יש בין שותפות של ישראל לשותפות של גוי, דבשותפות של ישראל אם עשו עיסה בשותפות ולאפותה בשותפות, כל שיש בכל העיסה כשיעור חייבת אף על פי שאין לכל אחד ואחד אלא כזית, וכדאיתא בתוספתא (פ"א, ה"י), אבל של גוי אינה חייבת עד שיהא כשיעור בחלקו של ישראל, דתנן בפרק שלישי (מ"ה) העושה עיסה עם הנכרי אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה מן החלה ובכי הא הוא דממעטין שותפות גוי בפרק ראשית הגז, אפילו למאן דמחייב שותפות דישראל מדכתיב עריסותיכם. שנינו בפרק שני (מ"ג): מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשה קבין ואל יעשה בטומאה, רבי עקיבא אומר יעשנה [בטומאה ואל יעשנה] קבין שכשם שהוא קורא לטהורה כך הוא קורא לטמאה לזו קורא חלה לשם [ולזו קורא חלה לשם] אבל קבין אין בהם חלק לשם. מיהא דייקי בגמ' [ד]בני מערבא שאסור לעשות עיסתו קבין כדי לפוטרה מן החלה. דגרסינן התם (פ"ג ה"א) אוכלין מן העיסה עראי עד שלא תתגלגל, אמר ר' חגי לא שנו אלא עראי אבל קבע אסור מפני שהוא מערים לפוטרה מן החלה, ויידה אמרה [הדא] מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה לא אמר אלא מי שאינו יכול [לעשות הא אם יכול לעשות] לא בדא, [הדא] אמרה שאסור לאדם לעשות עיסתו קבין , ואף על גב דקיימא לן כתנא קמא דאין הלכה כרבי עקיבא מחביריו. ומי שאין לו יכולת לעשות עיסתו בטהרה ישער קבין, הני מילי בזמן שהיו יכולים לעשות בטהרה, אבל עכשיו שאי אפשר, לא יעשנה קבין שאם כן תשתכח תורת חלה, ועל זה שנינו בפרק אחרון (מ"ח) שלש ארצות לחלה, והילכך כאן בזמן הזה אסור להערים ולעשות עיסתו קבין. והיינו דאמרינן בפרק אלו עוברין (פסחים מח, ב) אמר רב יוסף והני נשי דידן נהוג

למיפא קפיזא קפיזא, ואקשי ליה אביי מאי דעתיך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא דקא מפקע ליה מחלה, ופריק דעבדינא כר' אליעזר דאמר הסל מצרפן לחלה.

ו עוד שנינו שם (פ"ב, מ"ד): העושה עיסתו קבין ונגעו זה בזה פטורין מן החלה עד שישוכו, ר' אליעזר אומר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה. פירוש שהוא עושה כל קב וקב בפני עצמו שאין בכל עיסה ועיסה כשיעור אף על פי שנגעו לאחר עריכה זה בזה אינן מצטרפין, אבל אם השיכן זה לזה הואיל והם לאדם אחד מצטרפין וחייבין, ואי זו היא נשיכה שנינו בתוספתא דטהרות (פ"א הל' ב') אי זהו הנושך התולש ממנו כל שהוא, כלומר שאי איפשר שלא יתלוש מזה עם זה כשמפרידן, ר' אליעזר אומר אינו מדביקן בעיסה אלא שאפאן ונותנן בסל הסל מצרפן לחלה והוא שיהו ממין אחד , ואף על פי שאינן נושכות זו בזו כגון כעכין, וכדאמר בפרק אלו עוברין (פסחים מח, ב) ודוקא כלי שיש לו תוך אבל כלי שאין לו [תוך] בעיא ולא אפשיטא, דגרסינן בפרק אלו עוברין (שם) בעי ר' ירמיה טבלא שאין לה לבזבז מהו תוך כלי בעינן וליכא או דילמא אויר כלי בעינן והא איכא תיקו.והלכך חלת חוצה לארץ דרבנן לקולא ופטורה עד שיצרף בתוך כלי, אבל בחלת הארץ דאורייתא לחומרא וחייבת כל שהוא תוך אויר כלי. ואיפשר דאף בחלת הארץ לקולא דאף בארץ בזמן [הזה] דרבנן, מדכתיב (במדבר טו, יח) בבואכם בביאת כלכם .השיך את הככרות זו בזו לאחר אפיה כל שאינן בתוך כלי אין מצטרפות, ואני תמיה ממה שכתב ר' משה ז"ל (בכורים פ"ו הל' טז-יז) שכך כתב עשה עיסה פחותה מכשיעור ואפאה ונתן לסל וחזר ואפה הפת האחרת ונתן לסל הסל מצרפן לחלה, היו הככרות נושכות זו בזו חייבין בחלה אף על פי שאינן בסל, דאלמא משמע מדבריו דכל שהן כככרות של בבל חייבין ולא הוצרכו לסל אלא כעכין, ונראה שהוא ז"ל פירש עד שישוכו דמתניתין אפילו לאחר אפיה, ואינו אלא בלישה. ואפילו לר' אליעזר דמחמיר טפי מדרבנן ואמר שאף הסל מצרפן הוה סבר ר' יהושע בן לוי דדוקא ככרות של בבל, כדאמר התם בפרק אלו עוברין (שם) אמר רב יוסף הני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא, אמר(ו) ליה [אביי] מאי דעתיך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא דקא מפקע [ליה מחלה], אמר ליה דעבדי כר' אליעזר דתנן ר' אליעזר אומר אף הרודה ונותן לסל וכו', ואמר רב [יהודה] אמר שמואל הלכה כר' אליעזר, ואקשינן והא איתמר עלה אמר ר' יהושע בן לוי לא שנו אלא ככרות של בבל שנושכות זו מזו אבל כעכין לא. אלמא לר' יהושע בן לוי אליבא דר' אליעזר תרתי בעינן נשיכת ככרות וצירוף סל, ורבנן הקלו בלאחר אפיה ואמרו דאין מצטרפין אלא בשנשכו בעיסה, והיינו דלא הזכירו ככרות אלא העושה עיסתו קבין ונגעו זה בזה כלומר שני הקבין בעיסתן, והא דתניא (פסחים

שם) ר' אליעזר אומר הסל מצרפן ר' יהושע אומר תנור מצרפן רבן שמעון בן גמליאל אומר ככרות שנושכות זו מזו מצטרפות, רבן שמעון בן גמליאל מחמיר הוא מדכולהו [ור'] אליעזר ור' יהושע אינן מודין לו בכך.

ז ואפשר שהרב ז"ל מפרש דר' אליעזר ור' יהושע איירי בכעכין ובשאר ככרות שהן כעין כעכין שאינן נושכות זו מזו, ורבן שמעון בן גמליאל איירי בככרות הנושכות ולא פליגי. וקיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל דלא אשכחן מאן דפליג עליה. והא דתנן במתניתין עד שישוכו אפילו לאחר אפייה קאמר ולא גריס הרב ז"ל בדברי ר' אליעזר אף הרודה אלא הרודה, ותנא קמא סבר שהכל תלוי בנשיכה אבל סל בלא נשיכה לא מעלה ולא מוריד, ור' אליעזר אליבא דר' יהושע בן לוי סבר דתרתי בעינן נשיכה וסל בככרות של בבל ור' אליעזר לקולא, וכדאסיקנא (פסחים שם) אמר ר' חנינא אפילו כעכין ר' אליעזר לחומרא או נשיכה בככרות של בבל או כעכין וצירוף סל קאמר. זה נראה לי להעמיד דברי הרב ז"ל אף על פי שהוא דחוק מאד שנמחוק גירסת הספרים שכתוב בהן אף הרודה, ועוד שנפרש שר' אליעזר ור' יהושע לא דברו אלא בכעכין דוקא. ועוד דלר' יהושע בן לוי ודאי ר' אליעזר חולק הוא על רבן שמעון בן גמליאל דהא אף ככרות הנושכות בעי צירוף סל, וכיון דאליבא דר' יהושע בן לוי פליגי עליה דרבן שמעון בן גמליאל אנן [מאן לימא לן] דלא פליגי.

ח ולענין צירוף התנור דפליגי ר' יהושע ור' אליעזר, איפשר היה לומר דר' יהושע תנור ולא סל קאמר, משום דכל שנצטרפו בתנור קודם גמר אפייתן לא מהני צירוף סל דמאי דהוה הוה, ולר' אליעזר אפילו הסל מצטרף וכל שכן תנור. ואיפסיקא הילכתא כר' אליעזר (פסחים שם. נדה ח, א). והאי דקא (תני) אמרינן התם דעבדי כר' אליעזר הוא הדין וכל שכן דהוו מצו אמרי דעבדי כרבי יהושע, אלא דניחא ליה טפי למימר כרבי אליעזר דיהיב שיעור זמן טפי. ועוד דזמנין שאין התנור מחזיק כל כך. אבל בירושלמי במסכת חלה (פ"ב ה"ב) גרסינן אית תניי תני הסל מצרף ואין התנור מצרף, אית תניי תני התנור מצרף ואין הסל מצרף, וכיון שכך מסתברא דבחלת הארץ דאורייתא בין בסל בין בתנור מצטרפין וחייבין בחלה מספק, אבל בחוצה לארץ דוקא בסל כר' אליעזר, אבל בתנור לא דדילמא דוקא בסל קאמר אבל לא בתנור. וכבר איפסקא הלכתא כרבי אליעזר, הרב ר' משה ז"ל כתב (הל' בכורים פ"ו הט"ז) אבל התנור אינו מצרפן, ולא חילק בין בארץ בין בחוצה לארץ, ולא ידעתי מי הביאו לידי כך. דברים אלו שאמרנו שהסל או נשיכת עיסה מצטרפת לא אמרו אלא באשה אחת, והיא שאינה מקפדת על חילוק עיסתה, דתנן (פ"ד מ"א) שתי נשים שעשו שני קבין כלומר זו לעצמה וזו לעצמה

ונגעו זה בזה, כלומר אפילו בנשיכה אפילו הן ממין אחד פטורים , ובזמן שהן של אשה אחת מין במינו חייב שלא במינו פטור, ומין במינו דקתני חייב או בנשיכת העיסה או בצירוף סל דוקא כדאמרן, וכדתנן באידך מתניתין (פ"ב מ"ד). וגרסינן בירושלמי (פ"ד ה"א) סתם אשה אחת אינה מקפדת שתים מקפידות הן, אשה אחת שהיא מקפדת עשו אותה כשתי נשים, שתי נשים שאינן מקפידות עשו אותן כאשה אחת, אם אינה מקפדת למה היא עושה אותה בשתי מקומות, אמר ר' יונה [בשאין לה מקום ללוש, מילתיה דרבי יונה אמר היה לה מקום היכן ללוש והיא עושה אותן] בשתי מקומות מקפדת היא. נקי וקיבר מקפדת היא, אמר רבי אלעזר שתי דעות עשו אותן כשתי נשים.

ט ולענין ליטול מן המוקף, התרומה והחלה אינן ניטלות אלא מן המוקף, דכתיב (במדבר יח, ל-לב) בהרימכם את חלבו ממנו מן המוקף לו, ותנן בפרק קמא דחלה (מ"ט): החלה והתרומה חייבין עליהן מיתה וחומש ואסורין לזרים ואינן ניטלין אלא מן המוקף, אי זהו מוקף כל שנוגע זה בזה, דתנן בפרק שני (מ"ח): רבי אליעזר אומר ניטלת מן הטהור על הטמא, כיצד עיסה טהורה ועיסה טמאה נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה באמצע כדי שיטול מן המוקף, אלמא נוגע ממש בעינן דאי לא למה לן כולי האי יניח אותו כדי חלה סמוך לטמא אף בכלי (אחד) [אחר] ויקיף, ואי נמי בעינן צירוף כלי יניחנה עמה בתוך כלי אחד, אלא שאין הסל מצרף אלא לכשיעור להתחייב בחלה אבל לקרות מוקף אינו אלא בנוגע ממש. אלא שיש לדקדק שהרי התרומה ניטלת היא מן המוקף ואפילו הם בשני כלים כל שהן בחביות פתוחות ופעמים ואפילו בחביות סתומות וכדתניא (תוספתא תרומות פ"ד, הל' ח. גמ' קידושין עט, א וש"נ) הבודק את החבית להיות מפריש עליה והולך [ונמצאת של חומץ] כל שלשה ימים ודאי מכאן ואילך ספק, ואי אפשר לומר דהתם בדיעבד אבל לכתחילה עד שישיקם, דהא תנן בפרק שלישי של מסכת מעשר שני (משנה יב-יג) גבי קנקנים שנתן לתוכן יין עד שלא גפן תורם מאחת על הכל משגפן תורם מכל אחת ואחת, בית שמאי אומרים מפתח ומערה לגת ובית הלל אומרים מפתח ואינו צריך לערות, כלומר אם לא [בא] לתרום מכל אחת ואחת, בית שמאי אומרים אין לו תקנה אף על פי שמפתח החביות שאין זה מוקף עד שיערם לגת, ובית הלל אומרים כל שהחביות פתוחות הרי זה מוקף. ובירושלמי אמרו שם (מעשר שני פ"ג, ה"ו) דאין דברים אלו אמורין אלא ביין אבל בשמן בין לא גפן בין גפן תורם מאחת על הכל.

י ואי אפשר נמי לומר דדוקא במשקין, אלא אפילו בפירות נמי כן כדאיתא התם בירושלמי, דגרסינן התם אמר ר' חנינא קשיא על דבית שמאי, כלומר על בית שמאי

שאמרו שצריך לערות, מה בינה לבין חמשה שקין בגורן שמא אין תורם מזה על זה, כלומר שאף על פי שאינו מערה את הכל במקום אחד הרי זה מוקף כל שהן במקום אחד. [ויש אומרים דבתרומה נקרא מוקף כל שהם במקום אחד] , ואפילו בלא נגיעה, אבל בחלה עד שיהיו נוגעין זה בזה. ואינו מחוור בעיני. דאבא דכולהו תרומה, דהתם הוא דכתב רחמנא ממנו ואיך נחמיר בחלה מתרומה, ועוד שאפילו בחלה מצינו כן וגרסינן בירושלמי בפרק אלו עוברין (פסחים פ"ג ה"ג) גבי כיצד מפרישין חלה בטומאה ר' אליעזר אומר לא תקרא לה שם [עד] שתאפה, כיצד יעשה על דר' אליעזר מערים ואומר זו אני רוצה לאכול וזו אני רוצה לאכול ואופה את כולה, וכשהוא רודה מערים ואמר זו אני רוצה ליישן וזו אני רוצה ליישן, ומשייר אחת, אמר לו ר' יהושע לא נמצאת כשורף קדשים ביום טוב אמר לו ר' אליעזר מאליהן הן נשרפין, אלמא לאחר רדיית כולן הוא קורא שם לאחרונה המשויירת אף על פי שאינה נוגעת זו בזו.ורבנו שמשון ז"ל כתב (מעשר שני פ"ג, משנה יב. חלה פ"ב, מ"ד) דהכל שוה, אלא דההיא דעיסה טהורה ועיסה טמאה, דבעי נוגע ממש שניא היא, לפי שאדם מקפיד על תערובתן וכדאמר בירושלמי בפרק ב' של חלה (ה"ג) דבר שהוא מקפיד על תערובתו (תחלה) אין הכלי מצרף, עיסה טהורה ועיסה טמאה עשו אותה כדבר שהוא מקפיד על תערובתו בעיסה תחלה, אבל בעיסה שניה אין לשני מגע אצל הטבל, כלומר דעיסה הטבולה לחלה לאו כחלה דמיא, וזה ודאי עיקר. ותנן (טבול יום פ"ד, מ"ב) אשה והיא טבולת יום לשה את העיסה וקוצה לה חלה ומנחתה בכפישה או באטחתא ומקפת וקוראה שם, מפני שהוא שלישי ושלישי טהור בחולין. ומייתי ליה בריש פרק קמא דנדה (ז, א), כלומר דאלמא מניחה לאותה כדי חלה לעצמה באטחתא ומקפת האטחתא אצל העיסה וקורא לה שם והא באטחתא כי היכי דליהוי הכירא. וכדאמרינן בגיטין בשלהי הניזקין (גיטין סב, א) גבי עושים עיסת חולין בטהרה, כלומר של עם הארץ, ונוטל הימנה כדי חלה ומנחתה בכפישא או באטחתא דאטחתא וכפישא משום היכירא דלא ליתיה ליגע. אלא שעדיין קשה לי קצת שאם בכל דבר שאדם מקפיד על תערובת אינו מוקף עד שיגע ממש, אם כן היאך תורם מן היפה על הרעה ולכתחלה והרי זה משובח, והלא כל אדם מקפיד בתערובתן, ושמא לא תערובתן ממש קאמר אלא בתערובת נגיעה בלבד בטמא וטהור קאמר.

יא ומכל מקום בשעבר ונטל שלא מן המוקף מה שעשה עשוי, ופעמים שתורמין לכתחלה שלא מן המוקף, כדתניא (תוספתא מעשרות פ"ב, ה"ו) האומר לחבירו מלא לך כלי תאנים מתאנתי אוכל מהן עראי ומעשרן דמאי, במה דברים אמורים בעם הארץ אבל בחבר אינו צריך לעשר דברי [רבי], רבן שמעון בן גמליאל [אומר] בד"א בעם הארץ

אבל בחבר לא יאכל עד שיעשר לפי שלא נחשדו חברים [לתרום] שלא מן המוקף, אמר ר' נראין דברי מדברי אבא מוטב יתרמו חברים שלא מן המוקף ואל יאכילו לעמי הארץ טבלים. וכל מה שאמרו בחלת הארץ אבל בחוצה לארץ אינו צריך לתרום מן המוקף, ושמעינן ליה מדשמואל דאמר בפרק קמא דביצה (ט, א) חלת חוצה לארץ אוכל והולך ואחר כך מפריש. ולכאורה משמע שאוכל והולך עד כדי שלא ישאר אלא כדי חלה בלבד קאמר. אבל ר"ת ז"ל פירש דצריך לשייר יתר מעט כדי שיהא מוקף אף על פי שאינו מוקף לכשיעור . והראשון נראה עיקר, וכן פירשו בתוספות שם במסכת ביצה, וכבר כתבתי בספר עבודת הקודש בבית מועד (שער א' פ"י ה"ב). שתי נשים שעשו עיסה כדי לחלקה בעיסה, אם אין בכל אחת כשיעור פטורה מן החלה, דכיון שעשאוה לחלקה הרי היא כמוחלקת דתנן בפ"ד (מ"א): שתי נשים שעשו שני קבין ונגעו זה בזה אפילו הן ממין אחד פטורים, כלומר ואין מועיל להם שום דבר לא נשיכה ולא צירוף סל ולא אפילו בשערבו אותן כאחת, דכל שעומד ליחלק בעיסה כמוחלק דמי. ותנן בפרק קמא (מ"ז): נחתום [שעשה] שאור לחלק חייב בחלה ונשים שנתנו לנחתום לעשות להן שאור אם אין בשל אחת מהן כשיעור פטור מן החלה, כלומר מן הנחתום חייב, שאפילו שעשה אותו כדי לחלקו ולמכרו לזה ולזה חייב, לפי שדעת הנחתום תלוי בדעת אחרים, שאם לא ימצא [מי] שיקנה ממנו אף נותן דעתו לאפות את כולו לעצמו. אבל נשים שנתנו לו והוא עירב את הכל ולש להם עיסה אחת שלא מדעתם הרי זו כמוחלקת משעת לישה ואינן מצטרפות, ולפיכך פטורה עד שיהא כשיעור בכל אחת ואחת. ירושלמי (פ"א, ה"ה) גבי מתניתין דנחתום העושה שאור לחלקה: הממרח כריו של חבירו חוץ מדעתו רבי יוחנן אמר נטבל רבי שמעון בן לקיש אומר לא נטבל, מתיב ר' שמעון בן לקיש קמי ר' יוחנן, והא תנן וכן נשים שנתנו לנחתום לעשות להן שאור אם אין בשל אחת מהן כשיעור, פטורה מן החלה ואין (בליל) [בשל] כולהון [כשיעור] אמר ליה שניה הוא שכן העושה עיסה על מנת לחלקה בצק פטורה מן החלה, [אמר ליה] והא תנינן נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה, אמר ליה לא תתיבני נחתום לא בדעתו הדבר תלוי שמא [לא] ימצא לקוחות וימלך לעשותה עיסה. ירושלמי (שם): אמר ר' יוחנן העושה עיסה על מנת לחלקה פטורה מן החלה. והרב ר' משה ז"ל (הל' בכורים פ"ז, הי"ט) סמך עליו ופסק כן, אבל הרב ר' אברהם ז"ל כתב בהשגות שאין הלכה כן אלא חייבת שמא תמלוך לעשות עיסה מדתנן נשים שנתנו לנחתום לעשות להם [שאור] אם אין בכל אחת ואחת כשיעור פטורה מן החלה ומשמע הא אשה אחת דומיא דחמש חייבת, ואף על גב דר' יוחנן אמר פטורה ריש לקיש פליג ואמר דנחתום לאו דוקא לענין חלוק הא אשה חייבת

בחלוק. שנינו בפרק שלישי (מ"ה): נכרי שנתן לישראל לעשות עיסה פטורה מן החלה נתנה לו מתנה עד שלא גלגלה חייב ומשגלגלה פטור. העושה עיסה עם הנכרי אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה מן החלה. ופירושו נכרי שנתן לישראל לעשות עיסה אף על פי שיש בה כשיעור פטורה, אבל אם חזר הגוי ונתנה לישראל [מתנה] קודם גלגול חייבת דגלגול מחייב, ואף על פי שמשעה שמטיל לה מים יכול ליטול ממנה חלתה, מכל מקום לא נגמרה מלאכתה ליאסר באכילת עראי מן העיסה עד שיתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים, וכדתנן (פ"ג, מ"א): אוכלין עראי מן העיסה עד שיתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים, וגלגול בעיסה כמירוח בתבואה, וכיון שכן שנתנה הגוי קודם לכן וגלגלה ישראל חייבת, שלא בא לה שעת חיוב ביד הגוי , אבל אם משגלגלה נתנה לו פטורה, שהרי בשעת שהיתה ראויה לחול עליה חיוב היתה ביד גוי ופטורה.

יב והקשו בירושלמי (פ"ג, ה"ד) מה בינה לעיסת ארנונא, כלומר שה[יא] חייבת אף על פי שהיא של גוי וכדתניא (תוספתא פ"א ה"ב) עיסת ארנונא חייבת בחלה, שמא עיסת ארנונא אינה חייבת בחלה, ומשני תמן ברשות ישראל היא שמא ימלך הגוי שלא ליטלה ברם הכא לדעתו היא תלויה ע"כ. ומכאן למדנו דעיסת ארנונא היינו עיסה שעושין לארוחת חיל המלך, ולא כאותן שפירשו עיסת שותפות, דאם כן היאך חוששין שמא ימלך הגוי שלא ליטול את חלקו. ועוד שאם כן למה הקשה מברייתא דעיסת ארנונא ושבקא לסופא דמתניתין דקתני בהדיא העושה עיסה עם הנכרי אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה, דמשמע דהא יש בה כשיעור חייבת, דהכי [הוא] עיסת ארנונא לפירושם, ועוד מאי קא מקשה מארנונא שיש כשיעור בשל ישראל לעיסה שהיא כולה של נכרי, וזה נראה לי ברור. (ובהדיא שנו סופא דמתניתין שאם עשאוה בשותפות ויש בה כשיעור בשל ישראל חייבת. ועוד דהא התם בשיש כשיעור בשל ישראל) , דסוף דבר אין לאותו פירוש קיום כלל לפי מה שאמור בירושלמי, ותניא בתוספתא (פ"א ה"ב) עיסת ארנונא חייבת בחלה מפני שחייב (בארנונא) [באחריותה] עד שעה שימסור, (וזה נראה לי ברור). עוד שנינו שם (פ"ג, מ"ו): גר שנתגייר והיתה לו עיסה נעשית עד שלא נתגייר פטורה משנתגייר חייב, ואם ספק חייב ואין חייבין עליה חומש, ר' עקיבא אומר הכל הולך אחר קרימה בתנור. ירושלמי (פ"ג, ה"ד): תמן תנינן גר שנתגייר והיתה לו פרה נשחטת עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב, אם ספק פטור שמוציא מחבירו עליו הראיה, תמן את אמר אם ספק פטור והכא את אמר אם ספק חייב, אמר ר' יוסי חלה טבל ובעון מיתה ושם מוציא מחבירו עליו הראיה. ופלוגתא דר' עקיבא וחכמים

גרסינן בירושלמי (שם) חברייא בשם ר' אליעזר אומר מודה ר' עקיבא לחכמים בעיסת הדיוט שגלגולה טובלה.

יג ירושלמי בפרק שלישי (שם): אמר ר' אבין בר חייא שני גוים שעשו שני קבין וחלקו ונתגיירו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו חייבין שלא היתה להם שעת חובה ונפטרו, שני ישראלים שעשו שני קבין וחלקו והוסיף [זה] על שלו וזה על שלו [פטורין, שכבר היתה להן שעת חובה ונפטרו, ישראל וגוי שעשו שני קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו], ניחא חלקו של ישראל חייב, חלקו של גוי מהו כלום חלקו של ישראל חייב לא מחמת חלקו של גוי חלקו של [ישראל] חייב חלקו של גוי פטור. והרב ר' משה ז"ל (הל' בכורים פ"ז, ה"י) סמך עליו ופסק כן, וכך כתב (הל' ח-ט) בשני גוים שלא היתה להם שעת חובה כשהיו גוים, שהרי פחות מכשיעור היה ביד כל אחד מהם, אבל שני ישראלים שעשו כן וחזר כל אחד ואחד [אחר] שחלקו והוסיף על חלקו עד שהשלימו לשיעור הרי זו פטורה, שכבר היתה לה שעת חובה והיו פטורין באותה שעה מפני שעשו אותה לחלוק עכ"ל. ואני תמה אם מחמת פחות מכשיעור אנו אומרין בשל גוים שלא היתה להם שעת חובה, אם כן אף בשל ישראל כן שבשעת גלגול לא היה ביד כל אחד אלא פחות מכשיעור. ואולי נאמר לדעת הירושלמי שאין גלגול הגוי פוטר אלא בכשיעור והרי הוא כמי שלא גלגל קודם שנתגייר, אבל בישראל כיון שגלגל בשעת שותפין אותו גלגול חשוב וכל שעשאה לחלק פטורה. אבל הרב ר' אברהם ז"ל כתב שאין לו לסמוך בזה על הירושלמי, שאפילו בשני ישראל ואף על פי שעשו אותה לחלק כל שחלק והוסיף על שלו עד כדי שיעור חייב, דמאי שנא העושה עיסתו קבין והשיכן או שצרפן בסל שהן חייבין . ועוד דקיימא לן שאין דחוי אצל המצות, אבל בין בשני גוים בין בשני ישראלים כיון שהשלים עליו חייב.

יד וכן פסק הרב ר' משה ז"ל בשל ישראל וגוי של ישראל חייבת ושל גוי פטורה, ונראה (שאפילו) [שהוא פירש] מסקנת הירושלמי בניחותא, כלומר חלקו של ישראל חייב אבל של גוי פטור, ואינו מחוור שאין נראה [כן] מן הירושלמי, וזו אחת מהשגותיו של הרב ר' אברהם ז"ל. וכך כתב אמר אברהם דומה דקשיא דידיה אדידיה של ישראל אמאי חייבת ושל גוי אמאי פטורה איפכא מיבעי ליה , ונראה דגמרא דירושלמי בתמיהא קאמר, כלום חלקו של ישראל חייב אלא מפני [חלקו] של גוי חלקו של ישראל חייבת חלקו של גוי פטור, משמע דבתמיהא קאמר. אלא זה וזה חייב. שנינו בפרק רביעי (משנה ד-ה): הנוטל חלה מן הקב רבי עקיבא אומר חלה וחכמים אומרין אינה חלה, שני קבין שניטלה חלתן של זה בפני עצמו ושל זה בפני עצמו ועשאן עיסה אחת ר' עקיבא פוטר וחכמים

מחייבין, נמצא קל וחומר. והלכו בסופה לשיטתן דרישא, דר' עקיבא דאמר הנוטל חלה מן הקב הרי זו חלה הוא דאמר בסופא שהוא פטור שכבר ניטלה חלתן, ונמצא חומרו שאמר ברישא קולו בשל סופ(י)ן, ורבנן ברישא אינה חלה ולפיכך סופה חייבת שלא נתקנה מתחלה ונמצא קולן בשל רישא חמרן בשל סופה. וקיימא לן כחכמים.

שער ג

א אבאר דין המערב שאור שלא הורמה חלתו בתוך עיסה [שהורמה חלתה, וכן דין המערב שאור שהורמה חלתו בתוך עיסה] שלא הורמה חלתה. ואבאר עם זה דין הקמחים שהאשה מערבת עם העיסה בשעת עריסה ולאחר שהורמה חלתה. שנינו בפרק שלישי (מ"ח): הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן לתוך עיסה שהורמה חלתה, אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון ואם לאו מוציא חלה אחת על הכל, פירוש מעיסה שלא הורמה חלתה שהיה בה כשיעור ונטל ממנה שאור עד שלא הרים חלתה [של] העיסה, שנמצא השאור הזה חייב בחלה, ולפיכך צריך להפריש עליו ממקום אחר חייב בחלה. ומסתברא בשנאבד או נאכל מותר אותה עיסה עד שלא הפריש ממנה חלתה, שאם אין אתה אומר כן למה לי פרנסה ממקום אחר יוציא ממותר עיסה זו, ואפילו הרים ממנה ולא הקיף בדיעבד יצא ונתקן גם השאור הזה. ואפילו לא הִשְׁעִיר על הכל, דהיינו אחד מעשרים וארבעה לבעל הבית או ארבעים ושמונה לנחתום אפילו הכי נתקן שאור, שאין השיעורין מעכבין בדיעבד, ושמא יש לומר דכל שלא הפריש אחד מעשרים וארבעה כנגד השאור שעדיין צריך להפריש עליו ממקום אחר. ופירוש לפי חשבון, שאם יש בשאור כקב יפריש מעיסה אחרת חייבת אחד מעשרים וארבעה כנגד הקב הזה אם של בעל הבית הוא, או אחד מארבעים ושמונה אם הוא של נחתום, ואם אין לו פרנסה ממקום אחר יטול מכל עיסה זו הפטורה אחד מעשרים וארבעה. ואם נפשך לומר והיאך אפשר להרים על זה מעיסה החייבת, והלא השאור הזה בטל במיעוטו בתוך העיסה דבר תורה, ונמצא מפריש מן החיוב על הפטור. יש לומר דאתיא כמאן דאמר טעם כעיקר דאורייתא והלכך אין השאור הזה בטל בעיסה, ולמאן דאמר לאו דאורייתא הוא כשיש בה השאור כזית בכדי אכילת פרס.

ב ובתוספתא (פ"ב הל' ב') קתני דמביא קמח ממקום אחר ומצרפו לחמשת רבעים לחייב עליו לפי חשבון , ואם תאמר אם כן היאך מצטרף הרי העיסה שהורמה חלתה מפסיק, הא ליתא[א] (הלכתא), שהרי שנינו בפרק רביעי (מ"ג) דבר שניטלה חלתו באמצע מצטרפין שכבר נתחייב בחלה. ומסתברא שאפילו נתנה לתוך עיסה של אורז כן [הוא],

לפי שלא אמרו קב אורז או קב תרומה באמצע אין מצטרפין אלא בשכל אחד עומד לעצמו אבל במעורב לא, די לא בשל מה ששנינו (פ"ג, מ"ה) העושה עיסה עם הנכרי בשותפות אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה, הא יש בה כשיעור חייבת, היאך יטול ממנה חלה והלא חלקו של גוי באמצע וקב הגוי באמצע מפסיק. כדאיתא בירושלמי (פ"ג, ה"ד), דגרסינן התם רבי בון בר רבי חייא בעא קומי רבי זירא ואפילו בשיש בשל ישראל כשיעור יעשה כקב מכאן וקב מכאן וקב הגוי באמצע, אמר ליה ר' זעירא ואינו מעורב על ידי גידים, כלומר בתמיהא דכיון שהוא מעורב שגידים (כלומר) מעורבין זה לזה הכל כאחד ואינו כקב הגוי באמצע, ומה ששנינו (פ"ג, מ"י) הנוטל שאור מעיסת חיטין ונותן לתוך עיסת האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה, חייבת ונוטל ממנה חלה אחת על הכל, או אם יש לו פרנסה חייבת ממקום אחר מוציא לפי חשבון קאמר. ומה שלא פירש שם כן לפי שסמך על מה ששנה במשנה זו שקדמה לה. במה דברים אמורים בחלת הארץ אבל בחלת חוצה לארץ שאין אנו נוהגין ליטול אחד מעשרים וארבעה אלא כל שהוא, אינו צריך להביא פרנסה ממקום אחר ולא ליטול חלה על הכל, אלא נוטל ממנה חלת האור כל שהוא.

ג הנוטל שאור מעיסה שהורמה חלתה ונותן לתוך עיסה שלא הורמה חלתה, נוטל חלה אחת על הכל, כדי שלא יהא כנוטל מן הפטור על החיוב, ואם תאמר למה לא יפטור שאור זה שכבר הורמה חלתו את כל העיסה, ומאי שנא מן המדומע שפוטר, וכדתנן (פ"ג, מ"ב) נדמעה עיסתה עד שלא גלגלה פטורה שהמדומע פטור, משגלגלה חייבת , לא היא, שהתרומה והחלה פוטרין תערובתן לגמרי ואינן נגררין אחר רוב עיסה אחרת, מה שאין כן בעיסה שהורמה חלתה, ולא אפילו בשאר המינין הפטורין מן החלה, שהרי שנינו (שם מ"י) הנוטל שאור מעיסת חיטין ונותן לתוך עיסת אורז אם יש בה טעם [דגן] חייבת, ואם חלת חוצה לארץ היא נוטל ממנה חלת האור כל שהוא ושפיר דמי. ואפשר שצריך לומר כשהוא נוטל הרי זו חלה חוץ מן השאור הפטור שבו. וכאותה ששנינו בתוספתא (פ"ב, ה"ד) קמח טמא שנתערב ואין בטמא כשיעור כשהוא נוטל אומר הרי זו חלה חוץ מן הטמא שבו.

ד שנינו בפרק שלישי (מ"א): כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה ובלבד שלא [יהא שם] חמשת רבעים קמח. שלא יהא גרסינן, [ולא] ובלבד שיהא. פירוש כשהאשה עורכת לישתה לאחר הרמת החלה והיא עורכת הפתיתין על גבי קמח ואותו קמח לא הורמה חלתה, ואם יהיה בו חמשת רבעים כדי שיעור חלה אף על פי שמתחלק בין כמה פתיתין הסל או התנור מצרפן, ונמצא שאוכל טבל. והכין איתא בירושלמי (פ"ג, ה"א)

דגרסינן התם למה לי ובלבד שלא יהא שם חמשת רבעים קמח, אמר ר' מתניה מתניתין קודם עד שלא למדו הכוהנות. מה למדו את הכהנות הרי זה חלה על העיסה ועל השאור המתעמד בה על הטבל שנתערב בה ועל הקמח שנשתייר בה ועל הקרץ שנתן תחתיה לכשתעשה כולה גוש אחד תיקדש זו שבידה לשם חלה. ולפיכך קודם שלמדו אותן להתנות כן, אלו היה בקמח המתערב בפתיתין בשעת עריכה חמשת רבעים קמח הכל אסור, מפני שנתערב בתוכן שהוא חייב בחלה, ואף על פי שהוא מתחלק בכל הפתיתין ואין חמש רבעים במקום אחד, וכדתניא בתוספתא (פ"א, ה"ו) כהן ששייר קמח לעיסתו וכן האשה ששיירה קמח לעיסתה והקרץ והשאור מצטרפין לחמשת רבעים לאסור את העיסה. וקמח דקתני היינו קמח שנותן שם בשעת עריכה, אבל אם התנה בשעת הרמת החלה הכל פטור בחלה שהרי בידה, כדאיתמר בירושלמי שכך למדו את הכהנות, ודוקא כשהחלה בעין בשעה שנתערבו קמח ושאור אלו בעיסה, אבל אם הטילה לאור אינה מתרת שהרי איננה בשעת חיוב. ולפיכך צריכות הנשים להתנות כן בשעת הרמה, ושלא ליתן החלה באור עד סוף עריכה, לפי שפעמים לשות עיסה מרובה ויהיה בקמח חמשת רבעים.

שער ד

א. אבאר מאימתי החלה ניטלת. ועוד אבאר כמה שיעור חלה, ואבאר דין חלת חוצה לארץ בשיעורה והכשרתה ואכילתה ותערובתה. ואבאר גלגול גוי אם פוטר בשל ישראל אם לאו, ואכלול עם זה הברכה. שנינו בפרק שני (מ"ה): המפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל ביד הכהן, העיסה עצמה חייבת בחלה והקמח אם יש בו כשיעור חייב בחלה ואסורה לזרים דברי ר' יהושע, אמרו לו מעשה וקפשה זקן זר, אמר להן אף הוא קלקל לעצמו ותיקן לאחרים. פירוש המפריש חלתו קמח אינה חלה ראשית עריסותיכם כתיב (במדבר טו, כ), הא קודם עריסה לאו בר חלה הוא, ולפיכך הנשאר שעשה ממנו ישראל עיסה חייבת בחלה שהרי לא נפטר, וכן קמח שבא לידי כהן חולין גמורין הוא. ואם יש בו כשיעור כלומר חמשת רבעים חייב בחלה, ולאו דוקא בו אלא או שצירפו עם אחר ויש בהם כשיעור חייב בחלה, וכדאמרינן בפרק האיש מקדש (קידושין מו, ב) דמייתי לה התם גמרא המקדש במלוה, המפריש חלתו קמח גזל ביד כהן, אמאי נימא אדם יודע שאין מפרישין חלה מקמח וגמר ונתן לשם מתנה. ופריק שאני התם דנפיק מיניה חורבה, זמנין דאית ליה לכהן פחות מחמשת רבעים והאי אליש לה בהדי הדדי וסבר נתקנה עיסה וקא אתי למיכלה בטיבלא. וכל אותה עיסה הנעשת מאותו קמח אסור

לזרים כאלו היא חלה משום בעלמא, דלא חל עליה שם חלה כלל דבר תורה, שאילו כן לא היה גזל ביד כהן אלא היתה חלה וחוזר ומפריש עליה ממקום אחר, כדאיתא ביבמות פרק האשה רבה (יבמות פט, א), ובקידושין פרק האיש מקדש (שם), וגרסינן התם ותהוי תרומה ויחזור ויתרום, מי לא תנן התורם קישות ונמצא מרה אבטיח ונמצא סרוח תרומה ויחזור ויתרום, ופרקינן שאני התם דאורייתא תרומה מעליא היא כדרב אלעאי דאמר תורם מן הרעה על היפה תרומתו תרומה. ומאימתי מפרישין את החלה משעת שנותנין מים בקמח, אף על פי שלא גלגל ולא טמטם ראויה ליטול ממנה חלה, ואם הרים הרי הוא חלה ונפטרה העיסה בחלה זו, דתנן (פ"ג, מ"א): כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה, וגרסינן בירושלמי (פ"ג, ה"א): נתינת המים זו היא ראשית עריסותיכם, ולא שיהא עיקר הרמתה משתתן את המים שאם כן תהא אסור באכילת עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים, גלגלה בחטים וטמטמה בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה. אלא נראה דמדאורייתא משנתנה מים ראוי לחלה, שאם לא כן מה בינה לקמח כאן וכאן אינה עיסה, ומכל מקום [לא] הוקבעה לחלה לאסור באכילת עראי עד שעת גלגול או טמטום האי כדיניה והאי כדיניה שהיא עריסה גמורה, וכענין שאמרו (פאה פ"א מ"ו) בגורן שאינו קבוע לתרומה ומעשרות ליאסר באכילת עראי עד שימרח, ואף על פי שראוי להפריש ממנו קודם מירוח.

ב וגרסינן בירושלמי גבי מתניתין דאוכלין עראי עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים (שם), תני ר' יהודה בן בתירה משתעשה מקרצות מקרצות, ומה טעמיה דר' יהודה בן בתירה כתרומת גורן כן תרימו אותה (במדבר טו, כ) מה תרומה ניטלת מן הגמור אף חלה. מעתה לכשתאפה אמר רבי מתניה לא הוקשה [לתרומת גורן] אלא למלאכת העירוס [בלבד], עד כאן. ורבי יהודה [בן בתירה] ודאי לא עלה בדעתו לומר שאין חלה דבר תורה אלא משנעשית מקרצות מקרצות כלומר עוגות , ומדכתיב ראשית עריסותיכם למדנו שלא מיעט אלא קמח בלבד שאין כאן עריסה כלל, [אלא] משתטיל את המים (פעמים) ראויה להפרישה מדכתיב ראשית. ולפיכך פעמים שהתקינו שיהא מפריש משתטיל המים ופעמים לא תפריש לכתחלה אלא משתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים. כיצד עיסה טהורה תקנה התקינו שתהא מפרישה חלתה כדי שלא תארע לה טומאה או ספק טומאה, [טמאה] לא תפריש עד שתתגלגל, כדאיתא [בהדיא בירושלמי] בפרק ביצה (ביצה פ"א, ה"ח) ופרק אלו עוברין (ירושלמי פסחים פ"ג, ה"ג), דגרסינן התם תני הלש עיסה ביום טוב, מפריש חלתה ביו"ט לשה מערב יו"ט ושכח להפריש חלתה אסור לטלטלה ואין צריך לומר ליטול ממנה, עירס לא אמרו אלא לש, הא עירס לא, אמר ר'

שמואל אחוה דר' ברכיה תפתר בעיסה טמאה שאינו מפריש אלא בסוף, אמר ר' יוסי בר' אבין בדין היה בעיסה הטהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף תקנה תיקנו שיפרישנה תחלה שלא תטמא העיסה, והילכך בזמן הזה שאין עיסה טהורה [אין] מפרישין עד שעת גלגול. תנן (פ"ג מ"א): אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים.

ג ירושלמי (פ"ג, ה"א): ושאר כל הדברים את מהלך אחר הטימטום. ואם עשה עיסה מן החיטים ומשאר המינין הפטורין מן החלה נראה שהולכין אחר הטימטום להחמיר. ובירושלמי שאלוה אפילו בשעשה עיסה מן החטים ומשאר המינין הפטורין מן החלה ולא פשטה. דגרסינן התם עשה עיסה מן החטים ומן האורז אחר מין מי מהלך אחר הגלגול [או] אחר הטימטום ולא איפשיט . ומיהו עכשיו שאין חלה דאורייתא אלא דרבנן מסתברא הולכין בה להקל ככל ספקי דרבנן, ואוכלין עראי עד שיתגלגל. גלגול פירש בערוך דרך החיטים ללוש יפה ולגלגל אבל השעורין כשלש אותן מתפרדת ואינו יכול ללוש יפה יפה, על כן מטמטמן ביד ועוזבן. ירושלמי (שם): אוכלין עראי מן העיסה, אמר ר' חגי לא שנו אלא עראי הא קבע אסור מפני שהוא מערים לפוטרה מן החלה. עד כאן. ואני תמה למה הוצרך לטענה זו, תיפוק ליה דכל שהגיע לעונה שיכול להפריש ואם הפריש הויה חלתו חלה אסור לאכול ממנה קבע, וכענין שאמרו (ברכות לה, ב ובכ"י) בתבואה לענין תרומה ומעשרות שאפילו קודם גמר מלאכה דהיינו מרוח מותר לאכילת עראי ואסור לאכול קבע. ויש לי לומר דשאני עיסה דקילא שאילו עשאה קבין פטורה לגמרי ואפילו בגמר מלאכה, וכיון שתלויה בשיעורין הייתי סבור לומר דכל שחלקה קודם גמר מלאכתה מותר ואפילו באכילת קבע , ואשמעינן דאסור מההוא משום הערמה. אבל בתבואה לענין תרומה ומעשר שאין תלויין בשיעורין אלא כל שנגמרה מלאכתן אפילו כל שהוא חייב בתרומה ומעשר, דין הוא שלא [יאכל] ממנה קבע ואפילו קודם גמר מלאכתה, שאכילתה קבע קובעה לתרומה ומעשרות. כמה שיעור חלה. שנינו בפרק ב' (מ"ז): שיעור חלה אחת מכ"ד, העושה עיסה לעצמו והעושה למשתה בנו אחד מכ"ד, נחתום שהוא עושה למכור בשוק אחת ממ"ח, [וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק אחת ממ"ח], נטמאת עיסה שוגגת או אנוסה אחד ממ"ח, נטמאת מזידה אחת מכ"ד כדי שלא יהא חוטא נשכר. והילכך עכשיו שכל העיסות אינן טהורות אחד ממ"ח, ואפילו במקום שנוהגין [ליתן] חלה לכהן. שנינו בפרק [קמא] (מ"ט): האומר כל גורני תרומה וכל עיסתי חלה לא אמר כלום עד שישייר מקצת. פירוש משום דכתיב (במדבר טו, כ) ראשית עריסותיכם בעינן שיהא [שיריה] ניכרים (חולין קלו, ב).

ד ירושלמי (פ"א, ה"ו): מנין שלא עשה כלום עד שישייר תלמוד לומר (במדבר טו, כא) מראשית ולא כל ראשית. וכמה חלות אדם מפריש. שנינו בפרק רביעי (מ"ח): רבן גמליאל אומר שלש ארצות לחלה מארץ ישראל ועד כזיב חלה אחת מכזיב ועד הנהר ועד אמנום שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור יש לה שיעור ושל כהן אין לה שיעור, מן הנהר ואמנום ולפנים שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור, וטבול יום אוכלה. רבי יוסי אומר אינו צריך טבילה ואסורה לזבים וזבות ולנדות וליולדות ונאכלת עם הזר על השולחן וניתנת לכל כהן. ונראה שמנהר ואמנום ולחוץ שתי חלות גרסינן, וכן היא בהלכות חלה לרב רבי משה ז"ל (הל' בכורים פ"ה, ה"ח), וכן היא שנויה בתוספתא (סוף חלה), אלא שבכל הספרים כאן ובפרק ששי של מסכת שביעית (מ"א) גרסינן ולפנים . ופירושא דהא מתני' שלש ארצות מוחלקות הן בדין חלה, וקא מפרש והולך מארץ ישראל ועד כזיב חלה אחת לכהן ונאכלת, וארץ ישראל קרי הכא מה שכבשו עולי בבל, שהרבה [כרכים] כבשום עולי מצרים ו[לא] כבשום עולי בבל ואותן לא נתקדשו בקדושת הארץ, לפי שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, ומה שקדשו עולי בבל שהיא עד כזיב, וכמו ששנינו בפרק ששי של מסכת שביעית (מ"א) כל שהחזיקו עולי בבל ארץ ישראל עד כזיב לא נאכל ולא נעבד, אותה חלה היתה טהורה שהיא נפרשת בארץ ישראל שנתקדשה, ולפיכך נאכלת לכהן טהור שמתחלה אף לאחר הבית היו חברין טובלין ומזין, וכדאמרן (חגיגה כה, א) חברייא מדכן בגלילא, ולפיכך אין שם אלא חלה אחת לכהן ואותה יש לה שיעור אחת מעשרים וארבעה. מכזיב ועד הנהר וכן מכזיב לצד אחר ועד טורי אמנום מכלל ארץ ישראל שכבשה יהושע ולא כבשוה עולי בבל, וכמו ששנינו שם (שביעית פ"ו, מ"א) כל שהחזיקו עולי מצרים מכזיב ועד הנהר ועד אמנום נאכל אבל לא נעבד. וגרסינן בירושלמי במסכת חלה (פ"ד, ה"ד) ובמסכת שביעית (פ"ו, ה"א) מכזיב ועד הנהר ועד אמנום, אמר רב הונא כן היא מתניתין מכזיב ועד הנהר [מכזיב] ועד אמנום, ולפיכך הנהיגו שם שתי חלות, דכיון שהיא מעיקר ארץ ישראל עשאוה כארץ להפריש שם חלה אחת כשיעור שנתנו לאותה חלה דאורייתא שהוא אחד מארבעים ושמונה כחלה טמאה, והיא נשרפת לפי שהיא טמאה שהופרשה בארץ שלא קדשוה עולי בבל. ועוד מפריש חלה אחרת ונתנת לכהן ואותה אין לה שיעור כמה שירצה, ובדין הוא שלא יפריש אלא אחת או של אור שהיא כנגד חלה של תורה או של כהן, אלא תקנה הוא תקנו משום הרואים, כדמפרש בירושלמי (פ"ד, ה"ד) דגרסינן התם של אור יש לה שיעור שהוא מדברי תורה ולא של תורה ממש קאמר [דאפילו מה] דכבשו עולי

בבל לא נתחייבו בחלה דבר תורה שלא באו לה כל ישראל, אלא כנגד של תורה קאמר, ואמרו ושל כהן אין לה שיעור שהיא מדבריהם, ויפריש לאור ולא יפריש לכהן, שלא יהו אומרים ראינו תרומה טהורה נשרפת לפי שזו אין לה טומאה ידועה, ואמרו ויפריש לכהן ולא יפריש לאור, כדי שלא יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת, מתוך שהוא מפריש שם שתיהן לכשהוא בא לכאן הוא נשאל. מן הנהר ומן אמנום ולחוץ שתי חלות אחת של אור ואחת לכהן של אור אין שיעור ושל כהן יש שיעור, של אור אין לה שיעור שהיא נשרפת, ושל כהן יש לה שיעור מפני שהיא נאכלת (שם, מתוך שהוא מפריש שתיהן לכשהוא בא לכאן הוא נשאל, מן אמנום ולחוץ שתי חלות אחת של אור ואחת לכהן) זו וזו מדבריהם הן, מוטב לרבות [ב]נאכלת ולא לרבות בנשרפת עד כאן בירושלמי. ולפי שאמרו של אור יש לה [שיעור] שהיא מדברי תורה, יש לפרש שלא דבר תורה ממש אמרו כמו שכתבתי דמשגלתה הארץ גלות בבל לא היתה חלה דאורייתא, ואפילו במה שכבשו עולי בבל, דגרסינן בנדה פרק יוצא דופן (נדה מז, א) אמר רב הונא בריה דרב יהושע אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי אפילו למאן דאמר תרומה בזמן הזה דרבנן חלה דאורייתא, שהרי שבע שכבשו ושבע שחלקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו במעשר, ואמינא להו אנא אפילו למאן דאמר תרומה בזמן הזה דאורייתא חלה דרבנן, דתניא אלו נאמר כי תבואו הייתי אומר בשעה שנכנסו שנים ושלשה מרגלים תלמוד לומר (במדבר טו, יח) בבואכם בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם וכי כביש נמי עזרא לאו כולהו ישראל הוו, והילכך משגלו ראשונה לא נתחייבו בחלה דבר תורה אלא דרבנן, ומפני שהיתה עד שלא גלו דאורייתא ואף כשעלה קדשה עשאוה בכל הארץ שקדשו עולי בבל כחלה דאורייתא. ולא עוד אלא אפילו בשאר מקומות שלא קדשום עולי בבל כמארץ ישראל ועד הנהר, כיון שיש לה עיקר דאורייתא לכשיבאו לה כל ישראל ויקדשוה עשו אותה כשל תורה, ונטלת ואינה נאכלת אלא נשרפת כתרומה דאורייתא שנטמאת. ותדע דמה שאמרו בירושלמי שהוא מדברי תורה לא מדברי תורה ממש קאמר, מדבעי ויפריש לכהן ולא יפריש לאור, והשיב כדי שלא יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת, אלמא משום גזירת הרואים בלבד אינה נאכלת, ואי דאורייתא לא היה באפשר לאוכלה אלא ודאי כדאמרינן. אלא שהוקשה בעיני מה ששנינו בפרק אלו עוברין (פסחים מו, א-ב) כיצד מפרישין חלה בטומאה רבי אליעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה, רבי יהושע אומר לא זהו חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובל ימצא, כלומר שכיון שהפריש חלה היא ואינה שלו, ואמאי והלא דבר תורה אינה חלה וחולין גמורין הוא, ועוד דעד כאן לא נחלק עליו ר' אליעזר אלא משום הואיל, דהואיל ואי בעי מתשיל עליה הוי דידיה, השתא

נמי הוי דידיה, הא ליתא הואיל מודה הוא דלא זהו חמץ שמוזהרין עליו. ויש לומר דכיון שהפרישה לדעת חלה ושתאסר עליו ממילא הוה ליה כהפקר ואינה שלו, וכשהחמיצה של הפקר החמיצה, אבל אינו מפקירה בפירוש, דכל מפריש משום חלה וחלה אפילו טמאה אינו שלו אלא של כהן להסיקה תחת תבשילו אינו יכול להפקירה בפירוש, שאין אדם מפקיר דבר שאינו שלו. וגרסינן בירושלמי (פסחים פ"ג, ה"ג) וישליכנה לאשפה ופריק ויש אדם מפקיר דבר שאינו שלו.

ה ועדיין קשיא היא דאמר בריש פרק כל הבשר (חולין קד, א-ב) גמרא אסור להעלותו עם הגבינה על השולחן דלא גזרינן בדרבנן העלאה אטו אכילה, מדתנן במסכת חלה [(פ"ד מ"ח) חלת חוץ לארץ נאכלת עם הזר על השלחן וניתנת לכל כהן שירצה, אמר ליה אביי בשלמא אי אשמועינן חלת] חוצה לארץ בארץ דאיכא למיגזר משום תרומה דאורייתא ולא גזרינן איכא למישמע מינה דלא גזרינן, אלא בחוצה לארץ משום דליכא למיגזר כלל, אל[מ]א משמע דחלת הארץ דאורייתא היא וגזרינן ביה, ותרומה דקאמר היינו חלה דאיהי נמי תרומה מיקריא, דכתיב (במדבר טו, כ) כן תרימו אותה. ואפשר לומר דהתם משום דאיכא למיגזר משום תרומה ממש קאמר, שאילו תתיר לעלות שם את החלה עם הזר על השולחן איכא למיגזר משום תרומה עצמה, לפי שאף החלה (עם הזר על השולחן איכא) תרומה היא כדאמרן, והתרומה בזמן הזה דאורייתא, כמאן דאמר קדושה שניה יש להן שלישית אין להם. ולפי מה שאמר במשנת חלה (פ"ד מ"ח) בכל חוצה לארץ היה בדין שיפרישו שתי חלות, אחת לאור ואין לה שיעור ואחת לכהן ויש לה שיעור אחת מארבעים ושמונה כשיעורה של חלה טמאה, וכ"כ ר' משה ז"ל (הל' בכורים פ"ה, ה"ח) שבכלל מן הנהר ומן אמנום ולחוץ כל חוצה לארץ בכלל. ושמעתי שעדיין יש מקומות נוהגים כן להפריש שתים אחת לאור ואחת לכהן, אבל בכל הארץ הזאת וכן בצרפת אין נוהגים אלא בחלת האור ובלא שיעור. ורבנו שמשון ז"ל (פ"ד, מ"ח) נתן [טעם לדבר] לפי שעכשיו [אין] תרומה נאכלת בארץ ישראל בטהרה, לפי שעכשיו בטלה טהרה שאין פרה להזות על טומאת מת, ולא גזרו מתחלה על חלת חוצה לארץ אלא משום חלת הארץ שהיתה נאכלת, ושלא יאמרו ראינו תרומה טהורה נשרפת, אבל עכשיו שאפילו בארץ נשרפת אף בחוצה לארץ אין חייב להפריש לכהן, וכתב שכן כתוב בהלכות גדולות (הל' חלה) ובלשון הזה וחלת הארץ אין מפרישין אלא חלה אחת ושורפין אותה, ואף הרב ר' משה ז"ל כ"כ (פ"ה, ה"ט). ומה שנחלקו רבי יוסי ורבנן במשנתינו וכדתנן (פ"ד, מ"ח) וטבול יום אוכלה, ר' יוסי אומר אינו צריך טבילה ואסורה לזבים וזבות לנדות וליולדות ונאכלת עם הזר על השלחן, אפשר לפרש מסתברא דאחלת

חוצה לארץ קיימי, דמינה סליק, וסופה דמתניתין דיקא הכי דקתני ונאכלת עם הזר על השולחן, וההיא ודאי אחלת חוצה לארץ היא מתניא, וכדאיתא בהדיא בריש פרק כל הבשר (חולין שם) ועל חלה שניה הנתנת לכהן ונאכלת קא מפלגי. והכי פירושא של אור שבחוצה לארץ אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור דהיינו אחד מארבעים ושמונה דטמאה היא, ולפי ששתיהן לעולם בחוצה לארץ מדבריהם מוטב לרבות בנאכלת ולא לרבות בנשרפת, וכדאיתמר בגמרא דבני מערבא (פ"ד, ה"ד) וטבול יום אוכלה דכיון דליכא חלה דאורייתא כלל הקלו באכילתה להתירה לטבול יום כמעשר, ואפילו למי שטומאה יוצאה עליו מגופו כבעל קרי וזב ונדה שטומאה יוצאה עליו מגופו, ובכי הא הוא דפליגי, הא במי שאין טומאה יוצאה עליו מגופו הטמא שרץ ונבלה ומת אפילו רבנן מודו. והא דאמר שמואל בבכורות בפרק עד כמה (בכורות כז, א) אין תרומת (חלה) חוצה לארץ אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו, כרבנן דרבי יוסי אמרה לשמעתיה ובשלא טבל והא דקתני הכא ואסורה לזבין ולזבות אתא לרבנן. אי נמי יש לפרש דרבנן סתמא קאמר וטבול יום אוכלה דמשמע הא כל שלא טבל אינו אוכלה, ואפילו טמא שרץ ונבלה, בהא הוא דפליג ר' יוסי ואמר דכל מי שאין טומאה יוצאה עליו מגופו אינו צריך טבילה, אבל אסורה לזבין ולזבות ולנדות וליולדות שטומאתן מגופן עד שיטבלו, וסופא דמתניתין רבי יוסי קא תני לה לומר שבאלו מודה, וקתני הני והוא הדין לבעלי קריין ולמצורעין ותנא ושייר. והא פירוש מסתברא דטפי עדיף דאתי כולה מתניתין טפי כהוגן וכסדר, ולפום הדין פירוש סוגיא דבפרק עד כמה [כ]רבי יוסי אמרה, [ו]הכי קיימא לן, דגרסינן בפרק עד כמה (שם) אמר שמואל אין תרומת חוצה לארץ אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו, כלומר עד שיטבול אבל לאחר שטבל מותר, וכדאמרינן ונאכלת [לטבול] יום, והני מילי באכילה אבל בנגיעה לית לן בה, כלומר אפילו בעודו בטומאתו היוצאה מגופו ולא טבל, דגרסינן התם (בכורות שם) אמר רבינא הילכך נידה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן [ואי ליכא כהן קטן] שקיל פורתא בריש מסא ושדיא ליה בנורא והדר מפריש חלה, דלא תשכח תורת חלה ואכיל לה כהן גדול. ומיהא משמע דכל היכא דאיתא כהן קטן לא מפריש אלא חדא ואכיל ליה כהן, ולא תיקנו להפריש חלת האור וחלת כהן אלא בדליכא כהן קטן, והתם הוא דתקינו שתים, של כהן אכיל ליה כהן גדול אחר שטבל , וטמא שרץ ונבלה ואפילו טמא מת אוכלה שלא אסורה אלא [למי] שטומאה יוצאה עליו מגופו.

ו וגרסינן התם רב נחמן ורב עמרם ורמי בר חמא הוו אזלי בארבא סליק רב עמרם לאפנויי, אתיא ההיא איתתה לקמיהו אמרה להו טמא מת מהו שיטבול ויאכל בתרומה

בחוצה לארץ, אמר ליה רב נחמן [לרמי בר חמא] (שם ע"ב) וכי הזאה יש לנו, אמר ליה רמי בר חמא לא ליחוש מר לסבא, אדהכי אתא רב עמרם אמר להו הכי אמר רב טמא מת טובל ואוכל בתרומה בחוץ לארץ ולית הלכתא כוותיה, ואמר מר זוטרא משמיה דרב ששת טמא שרץ טובל [ואוכל] בתרומת חוצה לארץ. ומכל מקום לפי פירושין אלו חלה שניה שנתנה לכהן אסורה למי שטומאה יוצאה עליו מגופו עד שיטבול. ושמעתי שבאותן המקומות שנותנה לכהן אוכלין אותה אף כהן גדול ואשתו נדה. ולפי שאפשר לפרש כי מחלוקת ר' יוסי ורבנן אינה [אלא] בחלה ראשונה שהיא לאור בזמן שאין שם כהן [קטן], דתנא קמא סבר שאם בא כהן גדול לאוכלה אוכלה טבול יום והוא יצאה עליו טומאה מגופו, ור' יוסי סבר כל שלא יצאה עליו טומאה מגופו אוכלה ואף על פי שלא טבל אבל השניה אין לה דין חלה ונאכלת אפילו לזבין ולזבות ולנדות ולבעלי קריין. והיינו דאמרינן התם נדה קוצה לה חלה ואכיל ליה כהן קטן ואי ליכא כהן קטן נקיט פורתא בריש מסא ושדי ליה לנורא והדר מפריש חלה דלא תשכח תורת חלה ואכיל ליה כהן גדול, כלומר אף על פי שטומאה יוצאה עליו מגופו ואף על פי שלא טבל, וכן פירש שם ר"ש ז"ל שכך כתב. נראה לי שאין קורא לה שם חלה שאין לה תורת חלה כלל, ולפי פירוש זה ההוא דשמואל בפרק עד כמה (שם) (בפרק) ראשונה ובשאין כאן כהן קטן. אלא שזה קשה קצת שאם כן למה תקנו לעולם שתים אם אין שם כהן [קטן] יפריש אחת ויבטל בה כהן גדול ברוב מאכל, שאם היינו מפרשים שלא התיר שמואל לבטלה לכתחלה ברוב אלא לומר שאם נופלת לתוך חולין ואין רוב לבטלה מרבה עליה חולין כדי לבטלה שפיר , אלא שאין נראה כן התם בפ' עד כמה [כמו] שאכתוב בסמוך. ואפשר דהא דקא תני במתניתין מטורי אמנום ולחוץ שתים, לא בכל חוצה לארץ [אלא במקומות הקרובות לארץ ישראל], והתם הראשונה נשרפת לעולם והשניה נאכלת לכהן גדול והוא שטבל, אבל במקומות הרחוקים לא תקנו אלא אחת והיא נאכלת לכהן קטן או אפילו לכהן גדול שטבל, ואם בא לבטלה ברוב מבטלה ואוכלה אף בימי טומאתו והיינו דשמואל, ואפשר היה לפרש דמתניתין אמצעיתא דוקא וסופא לאו דוקא אלא בשאין שם כהן קטן אינו מפריש אלא אחת.

ז ומיהו לפי הפירושין הראשון [והשני] חלת חוצה לארץ אף על פי שאסורה למי שטומאה יוצאה עליו מגופו לא אסורה אלא לאכלה בפני עצמה, אבל אם רצה מערבה בחולין ומבטלה ברוב ואוכלה, דגרסינן בפרק עד כמה (שם) אמר שמואל חלת [חוצה לארץ בטילה ברוב רבה] מבטלה (ליה) ברוב ואוכלה בימי טומאתו, ורבה כהן הוה כדאמרינן (ר"ה יח, א) דבי אבוה דשמואל מדבית עלי , רב הונא בריה [דרב יהושע] כי

מתרמי ליה חמרא דתרומה רמי תרתי נטלי דחולין וחדא דתרומה מכאן ואילך רמי חדא ושקיל חדא, והא דקאמר שמואל בטלה סתמא קאמר בין לכהן לאוכלה בימי טומאתו בין לאוכלה זר . (או כהן בימי טומאתם לאחר שבטלה עד כאן) . ומשמע נמי דאפילו לכתחלה נוטל ומבטל, וכדאמרינן דרב הונא בריה דרב יהושע מכאן ואילך רמי חדא ושקיל חדא דאלמא לכתחלה שקיל ורמי. ומיהו דוקא ברוב אבל שוה בשוה לא וכדאמר התם. ובירושלמי במסכת חלה (פ"ד, ה"ד) גרסינן הורי ר' אבהו בבוצרה צריכה רוב, אמר ר' יונה מלמד שהיא עולה בפחות ממאה (ואחד) ואינה נאסרת, אמר ר' זעירא מתניתין אמרה (כאן) [כן] אפילו אחד באחד דתנינן ונאכלת עם הזר על השולחן, כלומר שהזר והכהן מערבין פיתן ואוכלין הכין משמע ליה מתניתין לר' זעירא. ומכל מקום שמעינן מינה דבטלה ברוב אפילו לאכלה הזר . והא דדייק מינה בריש כל הבשר (חולין קד, א) דלא גזרינן העלאה אטו אכילה, האי דקא דייק מדלא גזרינן שמא יאכל זר בה בלא ביטול, ומכל מקום לא קיימא לן כר' זעירא דירושלמי דשרי לבטלה אפילו חד בחד. ובמנחות פרק ר' ישמעאל (מנחות סז, א) דמשמע שחלת חוצה לארץ מדמעת, דגרסינן התם תרומת גוי בחוצה לארץ אינה מדמעת, התם בשנתערבה חד בחד ואי נמי לר' זעירא דירושלמי בפחות מחד וחד, ומיהו כי מדמעת בשל חוצה לארץ היינו לאחר שהופרשה וחזרה ונתערבה אבל קודם אינה טובלת , דקיי"ל (ביצה ט, א) [חלת] חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש. גלגול גוי פוטר או אינו. גרסינן במנחות בפרק רבי ישמעאל (שם): בעי רבא גלגול גוי מאי, והדר אסיק רבא מאן דאמר מרוח גוי פוטר גלגול הגוי פוטר מאן דאמר מרוח אינו פוטר גלגול הגוי אינו פוטר. וקיימא [לן] כוותיה. ואף על גב דאותביה רב פפא ורבינא, הא פריק מאי דאקשו עליה, והלכך מאן דקיימא לן כר' יוסי ור' שמעון דפטרי מרוח הגוי, דר' יוסי נמוקו עמו, (נימא) [נמי] קיימא לן דגלגול גוי פוטר. ורבותא אמרי היינו דוקא בשגלגל עיסתו ומכרה לישראל או שנתגייר לאחר שגלגלה, וכאותה ששנינו במסכת חלה (פ"ג, מ"ו) גר שנתגייר והיתה לו עיסה נתגלגלה עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב, והא היא דמספקא ליה התם (מנחות שם) בהדיא, מאן דקתני לה דילמא דברי הכל היא ואפילו לר' מאיר ור' יהודה דמחייבי במרוח, בגלגול גוי פוטר, או דילמא ר' יוסי [ור'] שמעון קא תני לה, אבל גוי שגלגל עיסתו של ישראל חייבת בחלה, וכל אותה סוגיא שבפרק ר' ישמעאל מוכחת כן, דרב פפא אותיביה לרבא גוי שהפריש פטר חמור וחלה מודיעים אותו שהוא פטור חלתו נאכלת לזרים ופטר חמור גוזז ועובד בו, הא תרומתו אסורה, ועוד אותיביה רבינא חלת גוי בארץ ותרומתו [בחוצה לארץ] מודיעין אותו שהוא פטור חלתו נאכלת לזרים ותרומתו אינה מדמעת, הא תרומתו בארץ

אסורה. [והא] האי תנא דאמר מרוח גוי אינו פוטר וגלגול הגוי פוטר, אלמא בשל עצמו קא איירי ולא בשל ישראל שגלגלה הגוי, וכך אמרו משמיה של הרב אלפסי ז"ל. ותניא בתוספתא חלה פרק קמא (הל' ב) המלאי של ישראל ופועלים גוים עושין בתוכה חייב בחלה המלאי של גוי ופועלים של ישראל עושין בתוכה פטור מן החלה .

ח גרסינן בפרק [קמא] דביצה (ט, א): אמר שמואל חלת חוצה לארץ אוכל והולך ואחר כך מפריש, ומשמע שהולך ואוכל הכל אף על פי שאינו משייר אלא אותה שהוא מפריש בלבד, שחלת חוצה לארץ ניטלת אפילו שלא מן המוקף וכמו שכתבנו למעלה (לעיל שער ב, א). המפריש את החלה צריך לברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש חלה מן העיסה , וכשם שמברך על הטהורה כך מברך על הטמאה, תנן (בכורות כז, א) נדה קוצה לה חלה ואם לא היתה יכולה לברך לא היתה קוצה, שהרי מטמאה ומפסדת את הברכה, ותנן (פ"ב, מ"ג) מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבין [וכו'], רבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה ולא יעשנה קבין כשם שהוא קורא לטהורה, [כך הוא קורא לטמאה] לזו קורא חלה לשם ולזו קורא חלה לשם . ואימתי הוא מברך קודם שיפריש, דאמר (פסחים ז, ב וש"נ) רב יהודה אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן, ותניא בתוספתא (ברכות פ"ו הי"ט, תרומות פ"ג ה"ב) היה מהלך להפריש תרומה ומעשר אומר ברוך אשר קדשנו להפריש תרומה ומעשרות, מאימתי מברך עליהן משהפרישן, (אם) הפרישן אם עתיד לקרות להם שם אין בהם משום קדוש[ה] עד שיקרא להם שם, אם אין עתיד לקרות להם [שם], כיון שהפרישן נתקדשו, ולפיכך אם [אין] עתיד לקרוא להם שם מברך קודם שיפרישם מדברי רב יהודה אמר שמואל. וכתב הרב רבי אברהם ז"ל (הל' בכורים פ"ה, הי"א) כתב רב אחא משבחא ז"ל (שאילתות פ' צו פי' ע"ג) וקורא לה שם ואומר הרי זו תרומה. תנן בפרק שני של מסכת חלה (מ"ג):האשה יושבת וקוצה חלתה ערומה מפני שהיא יכולה לכסות את עצמה אבל לא האיש, ובפרק מי שמתו (ברכות כד, א) [ובירושלמי חלה (פ"ב, ה"א)] דייקי מכאן [עגבות] אין בהם משום ערוה. הדא דאיתמר לברכה אבל להביט אפילו כל שהוא אסור להביט, כהדא דתני המסתכל בעקבה של אשה כמסתכל במקום הרחם, והמסתכל בבית הרחם כאילו בא עליה.

ט ירושלמי בפרק ראשון דחלה (הל' ו): עשר מצות אדם עושה עד שלא יאכל פרוסה משום בל תחרש, ובל תזרע, ובל תחסום. מפריש לקט שכחה ופאה, ומפריש תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני וחלה, אמר רבי יצחק כדו נסיב ידו והוא פשיט עשרתי

אצבעותיה והוא אמר הרי קיימתי עשר מצות, חלה לשם, תרומה לשם. לזה השם המיוחד.**תם חזק ונתחזק**